

Alurjani wüerst.

Jutustus orjade elust.

Kirja pannud

David Martson,

Cesti raamatukogu omanik Tallinnas.

Tartus.

Schnakenburg'i trükk ja lulu.

1879.

Murjani wüerst.

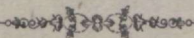

Z u t u s t u s o r j a d e e l u f t.

Kirja pannub

David Martson,

Gesti raamatufogu omanik Tallinnas.

Lartus.

Schnakenburg'i trükk ja lulu.

1879.

Zensuri poolest lubatud. — Tallinnas, 5. Augustil 1878.

I.

New-Orlean'i sadamasse heitis öö ajal üks laew nõnda wailseste ja salaja enese antru wälja, kui oleks tal tarwis ennast inimeste filmade eest ära warjata. Nõnda oli see ka, sest Põhja-Ameerika ühendatud riikides oliwad palju seesuguseid inimesi, kes seesuguse laewade ja nende omanikude kohta mitte palju head ei rääkinud, ega nende kauplemist õigeks ei kinnud; aga et säädus mitte just selle wastu ei olnud, ei teinud ka Mac Basil, selle laewa omanik ja kapten, neist kihwtisest kõnedest midagi wälja. Orjades, mis ta praegu Ahwrikast oli toonud, lootis ta head kasu saada ja raha oli tema meelest armsam kui õigus ja auu. Pealegi oliwad, nii kuidas ta ütles, tundmised, neegert inimeseks pidada, ka alles wiimasel ajal ülessewõetud; enne ei olnud keegi sest midagi teadnud, ja weel nüüd ostis iga mees rahuliku südamega tema käest enesele tarwilikud orjad. — Sige kül, orjasid osteti kül, aga ka orjaostjatest ei peetud mitte just suurt lugu; temale läks nii, kui ühe prohwusel; ka tema toimetab ühte tarwilikku ammetid, aga inimesed lähewad hea meelega tema eest kõrwä. Mac Basil hoidis seepärast hea meelega, et inimesed kohe laewa pealt tülles mitte orjade ligi ei wõinud tulla. Niipea aga, kui ta neid öö kätte all oma hoowi oli wiinud, oli kõik häbi jälle kadunud.

Ea tuli nüüd oma laewa kaitist lae peale, astus tüürimehe juure ja sofistitas: „Nii kangel oleme meie juba, Toms Neil. Veel kord on meil korda lainud läbipugeda ja Inglastele üks nipsukene mängida, aga pitka aja peale läheb see töö mulle ometi väga kardedawaks. Kurat, pean ikka ise oma naha turule kandma ja seda weel õnneks nimetama, kui mitte laewaga tükis äraneetud Inglaste kätte ei lange.“

„Ah, nende äraneetud Inglastest ei saaks teie midagi wälja tegema“, wastas tüürimees, „aga teil on teie natuke juba kuiwal ja ei pruugi ennast mitte enam häda fisse anda; teil on üksna õigus, herra kapten. Salutama minna ja heaste elada on igadepidi parem, kui tuule, tormi ja palawa pääwa käes orjajahi peal olla.“

„Ei taha ka seda tõeste mitte enam, Toms Neil; olen ma selle kauba weel äraannud, siis annan ma ennast rahusse. Turu ääres enese ilusas majas wõin ma uhked elu elada ja ei pruugi kellegi ees wärskeda. Meie wõime see üle weel rääkida, Toms Neil; ehk wõtad sina seda ammetid nüüd oma peale. — Ma tahan nüüd koju minna ja waadata, kas musta lojuste wastuwõtmisses ka kõik walmis on. Lase luugid lahti teha, et n'ad wähe wärsked õhku saawad.“

Mac Basil läks nende sõnade järgi piits kaenla all linna. Toms Neil aga käskis madrused orjadele wähe õhku juure lasta, et n'ad mitte enne laewast wälja minemist ära ei kärwaks. N'ad läksiwad ka kohe töösse, tõstiwad rasked luugid ülesse ja lükkasiwad nad kõrwale. Hirmus hais tungis alumestest ruumidest ülesse, kus neegrid sees oliwad. Ta oli nii kange, et madrused eneste ninad kinni hoidiswad ja ni ruttu, kui wõimalik, luukidest eemale läksiwad.

„Waesed inimesed“, ütles üks nendest; „see on äramõistmata, kuidas nad seal haisu sees weel elada wõiwad.“

„Balenberg, hoiä oma keelt,“ wastas Toms Neil „kui kapten kuuleb, mis moodi sina tema kaubast räägid, siis

saab ta sulle seda asja äraseletama. Mull' tuleb meele, et ja ka juba enne nõnda rääkinud oled."

„Mikspäraft siis mitte?“ vastas Valenberg. „Nende inimestel on kül must ihu nahk, aga sellegi päraft on nad ikka Jumala loodused, ja ma ei saa mitte aru, mikspäraft ma oma haledust siis warjul pean hoidma. Minu teenistus, mis ma aga muidu häda päraft olen wõtnud, on otsas, ja kui ma oma palga olen kätte saanud, olen ma kapten Mac Basliga walmis. Ta on kolme aastaga nenda suureks kaswanud, et ma, kui ma teda kätte saan, jõuaks meheks saan; mikspäraft pean ma siis wait olema?“

Selle wastu ei wõinud ifigi Toms Neil midagi wastata; ta ütles seepäraft aga ülfj: „Need ei ole mitte sinu asjad!“

Valenberg seifis laewa serwa ääres ja waatas linna poole, kelle tuled waewalt läbi ülestõuswa udu jõudsiwad tungida. Ühtfält kuulis ta laewa alumise ruumis tasast kaeblikku kisa. „Üks laps! Ta sureb ehk jänu päraft,“ ümises ta ifeenefes ja läks madruste kaituifse. Seal seifis tema õhtu söök sup walmis. Peale selle, kui ta mõned lufika täied seft söönud oli, wõttis ta latorni warna otsaft ja wiis supi waagna senna ruumi, kust enne kaeblik hääk tema kõrwu oli kõlanud. Seal oliwad niipalju neegrid sees, et nad mitte kõik iftuda ega pitkali olla ei wõinud; enamiste üks teife peal, et see üks kunsttük oli nende wahelt läbi minna. Nüüd kuulis ta jälle seda kisa. „Andke ruumi,“ ütles ta, „ma pean selle lapse juure minema.“

Neegrid nihutafiwad endid üheft ära, ja ta nägi ühes nurgas põrmanda peal midagi, mis t'al wee filma ajas. Üks neegri naisterahwas, süfimusta, kiiskawa ihunaha ja ilusa mõifliku näuga seifis seljakile laewa seinu wastu ja hoidis ühte poififest enefe süles, kes nuttes leiba küfif. Tema ees seifis üks pitk firge mees, kelle näu peal meele-ärabeitmine näha oli. Ka temast wõis efimefe filmapilguga ära tunda, et ta palju kõrgemas seifis, kui tema lähara juufiste ja palju mofkadega feltfimehed. Ehk ta mure kül

suur oli, paistis sellegipärast tema filmisi walitseja waim, kelle eest teised neegrid maha pidiwad waatama.

Balenberg ligistas ennast selle mehe ligemale, andis supi waagna tema kätte ja ütles: „Absalom, ma kuulsin sinu last tarjuwad ja ei wõinud seepärast mitte enam süüa. Wõta see sup anna t'ale süüa!“

Neeger wõttis seda mõlema kättega wastu ja andis waagna ja lusika musta Juudit'i kätte. See nikutas peaga tänades madruse poole ja hakkas nii kõrge last söötma. Laps söi suure isuga ja mustad wanemad waatawawad ära-rääkimata rõõmuga pealt. Kui ta oma nälga kustutanud oli, tahtis Absalom waagna madruse kätte tagasi anda, Balenberg aga näitas Juudit'i peale ja ütles: „Mina wõin juba ükskord ühest söömaajast ilma jääda.“

Juudit'i kõht oli kül tühi, aga ta ei teadnud, mis ta pidi tegema ja waatas pea oma mehe, pea teiste neegrite otsa, sest ka need oliwad näljas, ja see ei näitnud temal mitte õige olewad, et tema üksi pidi sööma. Ta tahtis waagent seepärast jälle madruse kätte tagasi anda, aga Absalom sundis teda wägise sööma. Ta söi üks jagu suppi ära ja pakkus siis ka lusikat oma mehele. See aga raputas pead ja käätsis teda ka ülejäänud supi ära süüa.

Absalom sammus nüüd madruse juure ja ütles üsna osawas Inglis keeles: „Kui ma weel omal maal ja auu sees oleks, saaks ma seda sulle kuninglikult tasuma, aga nüüd ei wõi ma sulle midagi muud, kui oma tänu anda. Sinu süda on puhas ja hea ja sina ei ole mitte ühe niisuguse rumala wihaga mustade wastu täidetud, kui need teised walged. Tänu, tuhat korda tänu sulle.“

„See wähe supp ei teeni mitte niipalju sõnu,“ wastas Balenberg. „Sinu laps tarwitas seda enam, kui mina. Sa rääkisid oma auust. Ütle mulle ometi, mis mees sa siis omal maal olid.“

„Kõige suurem,“ wastas Absalom ja pani oma käed enese wesiiste filmade ette. „Ma olin kuningas, minu sõber,

ja nüüd olen ma ori. Hirmsamad õnnetust ei oleks enam miru peale wõinud tulla.“

Balenberg oleks hea meelega enam teada tahtnud, aga Tons Neil hüüdis walju häälega: „Balenberg! katk tulgu sinu peale, kui sa mitte filmapilk siin ei ole.“

Madruste- oli keelatud orjadega ümber käia. Ta läks seepärast kärmeste lae peale, kus tüürimees teda wahi peale kaskis jääda, sest ta tahta isi magada ja teised madrused olla juba kōik oma lorda wahtis olnud. Balenberg sammus, nii kuidas ta õigus oli, lae peal edasi tagasi, et mitte laewale midagi õnnetust ei juhtuks ja et mitte neegrid alt ülesse ei tuleks. Üksi tema oli laewa meestest ülewel, aga neegrite hulgas, kelle tasast rääkimise kōminad ta läbi lahtvete luukide kuulda wõis, magasivad aga muidu mõned. Seal tuli suure Absalomi pea ühe luugi läbi nähtawale ja wiatas Balenbergi järele ümber. „Hea mees,“ sofistastas ta pēhme, paluwa häälega, „luba, et mo naene lapsega üks pool tundi lae peale wõib tulla; nad peawad pisut rohkem õhtu aama, kui mina ise ehk muud teised.“

„Ma ei tohi mitte ust lahti teha“, wastas Balenberg.

„Ta ei pruugi mitte uksest tulla; meie tõstame Suuditi ja Rodi eneste õlade peal ülesse.“

„See on üksna sääduse wastu“, wastas Balenberg, „mina saan raskestes trahwitud, kui see wälja tuleb.“

„Luba ikka, luba“, palus Absalom.

„Doh siis Sumala nimel, aga keegi muud ei tohi tulla, ka sina mitte, ja nad peawad hästi wagusi olema.“

„Si, nad peawad üksinda tulema ja wagusi olema.“

Nüüd tõstis Absalom oma pojakese ülesse ja Balenberg wõtis teda wastu; siis sai ka Suuditi tema abiga lae peale, kus ta oma lapsega ühe nõõri hunniku otsa maha ihtus. Madrus sammus jälle ülesse ja alla; wahel jäi ta Suuditi' i tte seisima, aga ta ei julgenud temaga mitte rääkida, sest ta kartis tüürimehest kuulnud saada.

Kui Balenberg jälle tema ligidale tuli, küsis Suudit nii tasa, kui võimalik oli: „Tead ehk sa, mis meiega saab wiimaks tehtud?“

Balenberg kehitas õlasid ja vastas: „Ma ei tea eda kül mitte, aga teil saab wist niisamma minema, kui Wiigi teiste neegritel. Teid saab äramüüdüd.“

„Siis saame meie ühe herra, kelle käsku meie peame täitma?“

„No muidugi, Suudit“, vastas Balenberg.

„Saab meid ka nõnda piitsatud, nii kui teised orjad?“ küsis Suudit edasi.

„Ma ei looda seda kül mitte, Suudit; aga ma ei saa ka mitte aru, mikspärast teid sest trahwist siis peaks lahti mõistetama.“

„Aga ometi peaks meid lahti mõistetama, sest minu mees on üks prinz ja mina olen üks prinzessin.“

„See ei ole kül mitte võimalik,“ hüüdis Balenberg waljemalt, kui tarwis oleks olnud.

„See on tõeste nõnda,“ vastas Suudit. „Minu mees on sündinud prinz, ja mis rohkem ütelda tahab, ta oi mitu aastad Inglise maal olnud, et keelesid õppida ja ennast walitsemise tarwis ettewalmistada; aga tema ära oleku aegas juri kuningas, tema isa, ja andis riigi walitsuse nii kauaks, kunni Absalom tagasi tuleks, ühe tema onupoja kätt; onu-poeg aga oli üks petis, kogus enesele ühe suure wäe ja seletas, et minu mees riigist ilma pidada jääma. Aga et ta meid ikka weel kartis, pani ta meid wangi ju müüs pärast orjadeks ära.“

Balenberg oli nende inimeste õnnetuse üle sığawaste liigutud, kes eluwiişide kui ka tarkuse poolest teistest orjadest, ehk ka nende maa nüüdsest kuningast palju ees olivad. „Oh kui kahju on mul teitest,“ sosistas ta. „Mite julgust laudata, Jumal hoiab ja kaitseb ka mustad inimeed.“

Suudit, kes mitte Ameerika asjadega tuttav ei olnud, arwas tema sõnadest, et t'al võimalik neid aidata oleks. Ta wõttis enese pea peale kolkku seütud juulste seest ühe

willade fiske mähitud asja ja andis nende sõnadega tema kätte: „Armas mees, aita meid, et meie mitte äramüüdnud ei saaks.“

Balenberg ei võinud mitte enam wastata, sest ta kuulis tüürimeest tulewad.

„Ruttu alla ruumi,“ sosistas Balenberg, „muidu saan mina trahwitud.“

Absalom oli tasast hüüdmist kuulnud ja seisis juba walmis, et neid wastu wõtta. Ehk kül Suudit suur ja raske oli, tõstis Absalom teda ometi enese tugewa kättega julgeste alla ja pani teda laewa pöranda peale maha.

Toms Neil tuli üks filmapilk wäga hilja; sääduse rikkumisest ei näinud ta enam midagi.

Ruttame nüüd mõni filmapilk kapten Mac Basili järgi. Kui ta laewa pealt ära oli läinud, läks ta otse teed oma turu ääres olewase majasse. Tema naene ja lapsed ei olnud weel mitte magama läinud. Ta tõmmas kella ja rõõmustas ennast jälleenagemise üle, sest ka selle inimese rõõwli südames oli weel üks nukk, kus tundmine weel mitte üsna ära kustund ei olnud. Üks ori tegi ukse lahti ja astus siis auupakklikult kõrwale.

„On minu naene weel üleweel?“ küsis ta.

„Ja, masja,“ wastas tüdruk, „teid saab oodatud, sest teie naene sai teie tulekust teadust.“

Mac Basil sammus orjast mööda ja astus ühte suurde saali, mis kuninglikust uhkusest hülgas. Tema naene, üks wäike, kärmas Prantslane, kargas talle walju rõõmu kisaga wastu. Ka lapsed tuliwad ja kõlgutasiwad endid tema riiete külge. Orja kaupleja hakkas omaksete ümber kaela ja andis neile suud.

„Istu, Anna,“ ütles ta oma naesele; „ma olen sulle midagi ligitoonud, mis sind tõeste rõõmustama saab.“

„Ah, sa oled kaugel maal ka minu peale mõtelnud? No hea kül, Mac; las näha, mis see siis on.“

Mac Basil istus tema kõrwa sohwa peale maha, tõmmas oma kirjastu wälja ja wõttis selle seest kaks tiamanti

wälja. „Ma lasen neid sinu ilu asjade sisse panna,“ ütles ta weel juure lisades.

Anna las kis tiamandid tule walges läikida ja oli röömu pärast kui meelest ära. „Need on wist palju raha maksnud,“ ütles ta.

„Nad ei ole midagi maksnud, Anna.“

„Sa teed nalja.“

„Ei, ma räägin selget töt, nad ei ole tõeste midagi maksnud.“

„Aga kuidas on see sul võimalik olnud?“

„See on üks jut furnuks naermiseks, Anna. Ma olin juba orjade sisse ostmiseega walmis, kui mulle selle maa must kuningas weel ühe wäikse perekonna, isa, ema ja pojuse juure saatis. Need oliwad tõeste uhked orjad ja n'ad ei näinud sugugi nõnda rumalad ja elaja moodi wälja, kui teised orjad. Ma oleks neid iga hinna eest ostnud, aga mõtle ometi, kuningas küsis ühe nii wäikse summa, et ma aga waewalt enese naeru jõudsin pidada. See asi läks mulle weel arusaamataks, sest see mees rääkis üsna heaste Inglis ja Prantsuse keelt ja t'al oli ka weel palju muud tundmist. Niisamma oli ka lugu tema naesega. Kus ma imestamise pärast üle selle imeliku loo mitte ei teadnud, mis ma ütlemä pidin, arwas kuningas, et ma seda pakutud kaupa mitte osta ei taha.“

„Sina ei taha?“ küsis ta. „Ma palun sind, wõta neid, ma ei taha neid mistki hinna eest omal maal pidada, sest nii kaua, kui nemad siin on, kardan ma oma trooni kaudata.“

„Mina wõtsin, isienesestki mõista, n'ad röömuga wastu ja kuulasin pärast ligimalt nende järele. Seal kuulsin mina siis omaks suureks imeks, et ma ühe prinzi ja prinzessina olin ostnud. Nad isi aga ei annud mulle mingi-jugust wastust, waid waatasiwad üsna wihaste minu otsa. Kogemata nägin ma, et prinzessin midagi minu eest warjate püüdis. Ma mõtlesin seda ühe nua olewad, kellega ta ennast surmata tahaks ja pistin seepärast oma käe tema

tasku ja leidfin need mõlemad kallid tiamandid. Nõnda ei ole wist enne keegi orja kaupleja ostanud. Herra prinz oli wäga wastane ja tahtis oma walitseja moodisid ka weel laewa peal pruutida, seepärast panin ma teda tema naese ja lapsega poole toidu wara peale. Neegridle ei ole ükski asi nii wastu meelt, kui nälg ja siin oli häda weel suurem, sest et ka poisikene pidi ligi nälgima.“

Anna ei olnud sugugi ühe nälgeja neegri lapse üle haledust, aga uudise himu ärkas tema sees ülesse ja tema küsimised ei tahtnud sugugi otša lõppeda, sest tema meelest oli see wäga imelik, et tema mehe wõimuse all üks prinz ja prinzessin oliwad.

„Üks seesugune prinz saab meile head raha sisse tooma,“ ütles ta. „Snimesed saawad tema pärast riidlema.“

„Waewalt kül sellepärast, Anna, waid et n'ad ilusad, tugewa liikmetega inimesed on. Isdantik waatab aga üksi selle peale, kui palju tööd üks neeger teha wõib; kõik muud on temal kõrwalised asjad ja mis mustad eneste kodumaal olnud on, seda ei pane ta sugugi tähele. Orjal ei ole, kui ta kord leima otšas on, ei isamaad ega suguwõisa ega ka mingisugust seisust enam; ta on aga üks kaup, kellele tema headuse järgi hind peale saab pandud.“

Anna oli selle seletamisega rahul ja rõõmustas ennast enese tiamandide üle. Mac Basil aga läks wälja ja lastis ennast ühest orjast ühte suurde talli moodi ruumi saata, kelle tarwitust üks teadmata mitte mõista ei wõinud. Palja müüride külges kõlkusiwad igal pool ahelad, niisamma ka tugewa postide külgis, mis tihedates ridades kõik seda ruumi täitsiwad.

„Meie tuleme nii kohe laewast wälja,“ ütles ta; „ma loodan, et kõik ahelad korras on.“

„Meie oleme neid weel täna lõuna läbiwaatanud,“ wastas ori; „n'ad on kõik tugewad ja ei saa wist ühegi katse all katkema; pealegi on meil ka koerad siin.“

„See küll,“ vastas Mac Basil, „lähme siis laema juure. Kõik mehed peavad ligi tulema ja endile piitsfad muretsema, sest ma olen palju kaupa ligi toonud ja ei tahaks tee peal nendest mitte ühte kildu kautada.“

II.

Pool tundi hiljemine jõudis Mac Basil enese inimes- tega laema peale ja käs kis orjad alt ülesse tuua. Toms Neil läks mõne madrusega alla; n'ad tundsiwad seda tööd, ja teadsiwad, kuidas neegritega ümber käidi. Mõlemad esimesed, kes ukse juure jõudsiwad, saiwad ahelaga teine teise külge lukustatud ja lae peale saadetud, kus n'ad Mac Basiliist ja tema meestest wastuwõetud ja ühe säätud koha peale pandud saiwad. Siis tuliwad jälle teised ka, ja ikka nõnda edasi. Absalom ja Suudit ei tulnud mitte, ja kui Toms Neil hüüdis: „Ära neetud neeger, kui sa mitte filmapilk omast korkast wälja ei tule, siis lasen ma sulle tosin hoopu wälja lugeda,“ seal tõmbas must prinz omad suured käed rufikasse ja tegi häält, mis mitte allahetmist, waid wiha tunniastas.

„Kapten,“ hüüdis nüüd tüürimees ülesse lae peale, „prinzid ei taha mitte jõna kuulda. Saatke weel üks mees alla.“

„Kuningad tahawad ikka midagi enne ette saada,“ wastas Mac Basil. „Ütle temale, kui ta ennaft mitte kobe siduda ei lase, siis saame meie tema naese ja lapse läbi pekisma.“

Toms Neil hüüdis nüüd ennaft neegri poole pöördes: „Kuuled sa, Absalom, Suudit ja Rodi peawad siis saama läbi pekstud, kui sa ennaft mitte siduda ei lase. Absalomikene, ole mõistlik! See oleks ometi wäga inetu, kui üks prinzes sin piitsutatud saaks.“

Laema rahwa naeru all saidwad n'ad seutud, aga wäikest Rodid tohtis Suudit lahtiselt kae peal hoida, sest t'al ei olnud mitte wõimalik põgeneda. Wiimaks olivad kõi seutud; Mac Basil andis nüüd kasku minema hakata ja kaskis enese inimesi kõi hästi wagusi olla.

Et enamiste kõi neegrid palja jalgadega olivad, seepärast oli aga wähe krabinad kuulda, aga see wähe ei saanud ka sugugi kuulnud, sest inimesed olivad juba kõi une kaisjus. Et ka juba uulitsa latornid ära olivad kustunud, ja igal pool pilkane pimedus walitses, ei teadnud waesed neegrid sugugi, kus külge n'ad läksiwad. Põgene mine ei oleks juba selle poolest, ka ilma ahelateta, mitte wõimalik olnud.

Maja wärawad seisiwad lahti, aga inimesed olivad juba kõi magama läinud. Anna oleks küll hea meelega täna õhtu prinzi ja prinzessinad näha tahtnud, aga Mac Basil ei olnud seda mitte lubanud; ta ei pidanud mitte ühe neegripaari pärast enese und rikkuma. Wärawa läbi jõudsiwad n'ad hoomi, mis nüüd lampidest walgustatud oli, et ahelaid müüri ja postide küljes näha wõis.

Enamiste kõi neegrid laskiwad endid wastu rääkimata ahelasse panna, üksi Abjalom jäi uhkete seisma ja ütles: „Sätke need ahelad minust eemale; ärge häbistage minu kuninglikku seisust mitte nende halwa raudadega!“

Toms Neil naeris nõnda, et ta oma kõhtu pidi kinni hoidma. „Rumalus, rumalus, waene Neger,“ ütles ta. „Must majesteet peaks omete üks lord aru saama, et ta siin muud midagi ei ole, kui üks tük kaupa. Ole mõistlik, mo pois, ja ära lasse ennast mitte wälja naerda. Kui sa aga arwad, et ühe prinzile üks hea kere täis parem passib, enne kui ta ahelasse saab pandud, siis wõid sa ka seda saada.“

Suudit, kes juba hirmuga ette ära nägi, et ta piitsutada pidi saama ja et see teda weel wihasemaks saaks tegema, hüüdis t'ale tasase häälega, et ta ennast pidi siduda lastma.

„Sinu pärast!“ wasta ta lühidelt ja lastis ennast siduda. Ka Juudit sai seutud; üksi wäike Rodi jäi lahti, sest et ta mitte põgeneda ega ka muud lahju ei wõinud teha. Kui kõik need wäesed inimesed siutud olivad, saiwad wärawad lukku pandud ja siis were koerad õue peale lahti lastud. Need tundsiwad eneste ammetid ja oleks ilma armuta ja halastuseta iga neegert, kellel oleks korda läinud hoomist wälja saada, lõhki kiskunud.

Teisel hommikul tõusis Anna waremalt, kui see muidu tema mood oli ülesse; ta ei wõtnud enesele sedagi aega, et enese musta tua tudrukud igapäawasel wiisil pimata, sest ta tahtis aga üksi prinzlikku perekonda näha saada. Hoole- tumalt riidesse pandud, ruttas ta alla hoomi ja lastis orja-hoomi wärawad lahti teha. Kui wärawad tahti läk- siwad, tungis t'ale see sant hais wastu, mis neegrite nahast wälja aurab. Ta hoidis enese nina kinni ja hüüdis: „Balenberg, too kuninglikud orjad minu kambri!“

Balenberg ei tohtinud seda ise oma pea järele mitte teha; ta läks seepärast Mac Basil'i juure ja küsis luba. See sai t'ale ka nii kohe antud.

Selle tee peal orja-hoomist kinni elumaja juure ütles Balenberg Juuditile: „Sa oled mulle eila ühe wäga kallid tiamandi annud. Ma saan sind, sinu meest ja sinu last selle eest lahti ostma. Ma loodan, et ka weel nii palju üle saab jääma et teie Inglise maale wõite minna.“

Juudit ei olnud tiamanti andes sugugi selle peale mõtelnud, et ta nüüd sellega lahti ostetud wõiks saada, seepärast oli ta nüüd seda rõõmsam ja tänas head walged meest südameliku käe pigistamisega.

Anna tuli juba neile wastu. Ta oli wist prinzi ja prinzessinad kuld krooni ja walitsuse-mantlega arwanud ole- wad, sest ta tegi wäga imeliku näu, kui ta neid pool pal- jaid, musti neegrid nägi, kelle nahk ja keha moodid aga üksi teistest orjadest ilusamad olivad.

„On see siis see prinz?“ küsis ta pihatlaste häälega.

„Prinz Absalom Boromanti,“ andis neeger uhkeste wastuseks.

„Boromanti? Imelit nimi. Aga minu sõber, kus oled sa siis oma krooni ja walitsuse-mantle jätnud?“

„Wägivaldselt ära kistud, aga ma loodan Sumala peale et üks pääw tulema saab, millal ma oma krooni mõrtsukad trahwida ja walitsuse-keppi jälle ärakiskuda wõin.“

Anna pani imeks, et ta kui üks Prantslane rääkis, aga enam weel, et ta mõtles, jälle kui walitseja omale maale tagasi minna.

„Mis sa seal räägid?“ küsis ta. „Ma mõtlen, minu mees on sind ostnud, ja tagasi minemiseft pole juttugi enam. Sa saad kunni surmani orjaks jääma.“

„Sinu mees on kül mind ostnud,“ wastas Absalom; „aga temal oli niisamma wähe õigust mind osta, ku minu onupojal õigus mind müüa oli. Ma olen kaua kül Inglismaal elanud, et teada wõin, et iga inimene prii sündinud on ja et kellegil õigust ei ole midagi minu priiuse üle ütelda. Hind, mis Mac Basil minu eest andis, ei ole kuigi suur, et selle eest ühe hea hobuse osta wõiks. Kui kuningast kaubelda tahetaks, siis peaks tema eest maad ja riigid antama. Sinu mees on pealegi minu tiamandid ärawõtnud, selle üle temal mingisugust õigust ei ole, ja on minuga kui koeraga ümber käinud —“

Ta tahtis edasi rääkida, aga Juudit palus teda, et ta wait jäi ja üksi aga enese filmadega pöörles, nii et Annale hirm peale tuli.

„Minu Sumal, inime,“ karjus ta, „sinu filmad weerlewad jo nii kui wanke rattad.“

„Anna andeks,“ wastas Absalom, „ma ei wõi weel mitte heasti selle mõtte juure jääda, et minu filmad sinu päralt on.“

Anna oli musta prinzi peale täis wiha; ta ei waa-tanud enam tema peale, waid hakkas nüüd Juuditiga rääkima, kes ennast sõbralikum näitas ja kõige küsimiste peale wastas. Sellegipärast oli ta ennast omas arwamises petnud; ta oli mustade kuningriiki enesele kõige hülgawama

ja wäljapaistlikuma wärwidega wälja maalinud ja nüüd õppis ta Suuditi justustamisest üht lihtlabast walitsust tundma, kes ennast, niisamma kui orja pidamine, tugewuse peale toetas ja kelle pea asi wõimus oli. Seda nägi ta ka iga päätw iseene se majas; see ei olnud temale mitte uudis. Weike prinz oli kartlik ja hoidis ennast ema rinna ligi; ka küsimiste peale ei wastanud ta mitte midagi.

Balenberg pidi neid jälle orja-hoowi tagasi wiima. Wahe ajal tuli Mac Basil pruukosti wõtma; tema pea oli ammeti asjadega nõnda täidetud, et tal sugugi aega ei olnud Anna jutustamisi pealt kuulata. Lõua peal tema ees olivad kõige orjade nimed, mis ta olnud oli, ühe paberi peale ülesse kirjutatud, ja iga nime juure oli kirjutud, mis ammetid keegi mõistis. Need, kelle juures midagi kirjutud ei olnud, olivad üstanduse ehitamise tarwis arwatud, sest need ei olnud muud midagi, kui eneste käsja ja jalgu liigutama õppinud.

Mutuste jõi ta ühe tafi šokoladi ära, ruttas siis nimekirjaga alla orja-hoowi, jäi wärawa juure seisma ja hüüdis nimed järjestiku walju häälega wälja. Neegrid pidiwad kõik nõnda järjestiku tema ette astuma. Oliwad need weel lihawad ja rammusad, siis tegi ta kriipsu nime juure ja saatis neid orja-hoowi wastu olewasse saali; lahjad saiwad orja-hoowi jälle tagasi saadetud. „Need peawad enne wähe söödud saama,“ ütles ta, „sest palja luude eest ei anna keegi midagi.“

Nüüd läks ta ka isi saali, lastis weel kord iga ühte rääkida, mis ta wõis, ja kirjutas siis sellepeale ühe wäga meelitawa kuulutuse paberi peale ülesse, mis Balenberg nii koge pidi zeitungi lastma panna. Peale lõunat oli ta juba juure tähtedega linnarahwal ja ka isdantikudel lugeda. Prinz Absalom, prinsessin Suudit ja prinzifene Nodi olivad ka seal juures. Mac Basil teadis wäga hästi et mitte üks isdantik prinzi osima ei saa, aga ta lootis uudise himu peale. „Kuninglikku perekonda saawad n'ad kõik ometi kõige

wähemast näha tahtma," mötles ta, „ja mida rohkem uudise himulisi tulewad, seda rohkem saab teisi orjasiid ostetud.“

Kolm pääwa hiljemalt oli oksjon; waesed orjad saiwad suure müümise saali wiidud ja nõnda seisma säetud, et neid kergeste näha ja katsuda wõis, sest ostjad katsusiwad, enne kui n'ad pakkusiwad, suure hoolega neegrid läbi, nii kui lihumikud, kes turu peal elajaid läbi katsuwad. Oksjonituba oli juba aegsaste ostjatega täidetud. N'ad sammusiwad orjade wahel edasi ja tagasi ja otsisiwad enestele mõned tükid wälja, mis mitte just kõige parema moodi peal ei sündinud. Mitu oliwad nende hulgas, kes aga üksi musta kuningast waatama oliwad tulnud, hiljemalt walitsesiwad ka need enestele mõned orjad wälja.

Nüüd astus palja peaga oksjoni pidaja saali, tõmbas ühe paberi taskust wälja ja luges esimese orja nime ette. See oli üks noor inimene kõrge palgenuki ja paksu mokkadega. Ta pidi ühe kõrgema koha peale astuma, et igamees teda näha wõiks. Oksjoni pidaja teadis temast nii palju head kõneleda, et neeger tema ütlemise järgi üks ingel pidi olema; isdandikud oliwad aga seesuguse kõnedega juba tutwad ja ei lastnud endid mitte püüda, n'ad maksiwad aga üksi tema õlade, käte ja jalgade tugewuse eest. Üks neeger teise järgi osteti ära, nõnda et wiimaks aga prinzlik perekond üksi weel järele oli.

Oksjoni pidaja rääkis õige wagusi nende juttu ära ja pakkus neid siis kõik kolm korraga müüa.

„Mõistawad ka prinz ja prinzessin midagi?“ küsis üks ostjatest.

„N'ad ei mõista küll weel midagi,“ wastos oksjoni pidaja; „aga n'ad on mõlemad ilusad inimesed ja neil on fondid n'agu hoostel. Kandma ja tõstma saawad n'ad pea õppima, kui mitte piitsa ei hoita.“

Prinz Absalom tõmmas neid sõnu kuuldes känd rufkasse ja karjus hirmsa wihaga: „Kes meil aga ühte juukse karwa julgeb kõwertada, seda murren ja purustan ma oma rufikate wahel ära.“

Need sõnad said Mac Basilile väga sandil ajal ööldud, sest keegi ei tahtnud seda sõnakuulmata inimest osta. Õhtiselt kõlas üks hääl laalis: „Ma annan kõige kolme est koku tuhat dollari!“

Kõik pöörisid endid senna poole, kust hääl kõlas ja tundisid madrust Valenberg'i ära.

„Kust peaks see waene mehike ka niipalju raha võtnud olema,“ ümises Toms Neil. „Tuhat dollari pole küll sugugi rahaks nimetada. Ma võin küll veel tuhat juure panna.“

„Kaks tuhat dollari,“ hüüdis ta.

„Kolm tuhat“, kõlas Valenbergi suust.

Toms Neil tungis läbi rahva hulga, astus pakkujate juure ja ütles: „Sul ei ole jo mitte maksmise tarvis raha.“

„Minul puudub raha, Toms? Kuidas tuled sa selle mõtte peale? Mul on Mac Basili käest rohkem saada.“

„Aga mis tahad sa nende orjadega teha? Sull ei ole jo mitte isdaudust.“

„Hea, ma tahan sulle seda ütelda, Toms Neil; ma ostan omale veel ühe walge juure ja lähen siis selle seltskonnaga Euroopasse ja näitan neid seal raha eest. Walgega saab seal siis näidatud, kuidas Ameerikas neegrid piitsutakse. Kuidas on, Toms Neil, kas sina ei ole ka mitte müüdam? Ma tahaks hea meelega find selle tarvis osta.“

Tüürimees sai nõnda vihaseks, et ta madrusele ühe hea soolase kõrwalopsu andis; see aga maksis teda nõnda tubliste tagasi, et Toms Neil seitse korda ennast isienese ümber keerutas, enne kui ta ukse ääre maha kukkus. See tegu ajas kõiki pealt vaatajaid naerma; isegi üle kurwa neegrite nägude lendas seda nätes rõõmu joon.

Sellammal filmapilgul, kui Toms Neil selle soolase kõrwalopsu sai, astus Mac Basil, neegri piits peus saali. Ta viskas julge madrusele ühe hirmsa waate pilgu juure ja hüüdis: „Valenberg ei mõi mitte orjade peale pakkuda.“

„Miks pärast mitte?“ küsis see.

„Seepärast mitte, et sa warastud rahaga maksta tahad,“ oli wastus. „Suudit on temale ühe tiamandi annud, et teda sellega lahti osta, aga et mina Suuditid ostnud olen, seepärast on kõik mis t'al on, minu, ka see tiamant. Mina käin seepärast selle peale, et Balenberg kui waras kinni wõetud ja wangi wisatud saaks.“

Balenberg tahtis wastata, aga Mac Basilist antud märgi peale sai ta tema teendritest kinni wõetud ja ära wiidud. Pea jäiwad jälle isdandnikud rahule, aga keegi ei pakkunud enam prinzliku perekonna peale punast kopikadki. Ka üks haawalt ei ostnud neid keegi. Nõnda läks ka lugu teisel pääwal. Mac Basil oli juba kõik muud äramüünud, aga need oliwad ikka alles tema päralt.

„Hm,“ ütles ta Absalom Baromankile, „et teid keegi ei taha, ei jää mulle muud nõuu üle, kui kaks orja äramüüa ja teid nende asemel omas majas pruunkida. Kui ma järele mõtlen, siis peab see üsna ilus olema, kui üks must prinz minu saapaid wiiks ja prinzessin jälle Anna juuksid palmitab. Aga ma ütlen sulle, mo pois, kui sull jälle peaks meele tulema sõnakuulmata olla, siis ei saa minu Sassin piitsa mitte hoidma.“

Absalom seisis kül wait, aga tema nägu ei tunnis-
tanud midagi head.

„Lase aga kõik nõnda olla,“ sosistas t'ale Suudit, „meie jääme ometi kõige vähemast meie lapsega ühte. Palju sandem oleks olnud, kui meid oleks üks aawalt ära müüdud. Teeme nende tahtmist, Absalom, sest meid wõib weel ikka ühest äraakistud ja ära müüdud saada, kui meie sõnakuulmata oleme.“

„Sinu pärast üksi saan ma seda tegema,“ wastas Absalom ja pigistas oma truui naese kät.

III.

Prinz Absalom pidi Mac Basili majas tõeste kõige halvemaid tööfid tegema. Seda enam vastu meelt oliwad need tööd temale, et ta oma herrast waimu ja tarkuse poolest palju ees oli. Sellegi vārast tegi ta armastusest oma naese ja lapse vastu kõik tööd ära, mis temale, mitu korda tema häbistamiseks, antud saiwad. Ta wifis saapaid, puhastas tubasid, pūhtis uulitsad, kandis puid ja wet ja wõitles kõik wiha, mis tema südames möllas, tugewaste maha. Kõik oli t'al õppimata, ja t'ale oleks eest otša küll wāhem tööd pidatud antama. Ta kuulis kurja Hassani suust järjest kõige ropumad sõimu sõnad, ja ta oleks ka tõeste mitu kord oma kāe löömiseks ülesse tõstnud, kui mitte prinzi koljati kaju temale suurt hirmu poleks teinud.

Üks nädal läks suure piina ja waewade all mööda ja pūhapāaw jõudis kätte; Suudit ja Absalom oliwad seda igatsemisega ootanud, sest n'ad oliwad ristiiimesed ja tahtsiwad palwes troosti otsida. Nad pesiwad endid puhtaks, panniwad mõned paremad riidehilbud, mis neile antud oliwad, ümber ja läksiwad siis, eneste poega kāe kõrwa wõttes, kiriku poole. Seal istusiwad n'ad ühte kõrwalisesse kohta ja saatsiwad eneste südamelikud palwed taewa poole. Sālle kord oliwad nende südamed priid, n'ad tohtisiwad kaebada, ilma et osaldud oleks saanud, ja üks pūha rahu taitis nende südameid.

Südamelikus palwes ei pannud n'ad sugugi tähele, et kõik inimesed suure, imekspanewa filmadega, nende otša wahtisiwad. Nūūd astus kiriku teender nende juure ja ütles: „Kasige wālja ja ärge wihastage usklikuid mitte. Neegritele on keelatud kirikusse tulla.“

Absalom seda kuuldes ei tahtnud mitte enese kõrwa uskuda; ta oli arwanud, et Sumala ette ennast iga inimene, ka üks ori, alandada wõib, aga kiriku teendre ja usklikude

wihastest ja ahwardawatest nägudest tundis ta pea ära, et teda tõega kirikust wälja aeti. Kurwalt pööris ta ukse poole, ja naene ja laps läksiwad ta järele. „Palume kodu Sumalad!“ öhkas ta.

Mõni pääw hiljem, kui ta oma tööd ära teinud oli, istus ta Suuditi ja Rodiga kõrka urtsikus, mis t'ale elamise tarwis oli antud. Suudit keetis õhtu sööki ja Absalom kiigutas Rodit enese põlwele peal.

„Isa,“ ütles Rodi, „Mac Basili lapsed õpiwad lugema ja kirjutama; ma tahaks ka kül senna minna ja nendega õppida.“

„K'ad saaks sulle seda kül waewalt lubama,“ wastas isa kurwa naeratamisega, „aga et sa hea meelega õppida tahad, seepärast tahan ma sind ise selle juures aidata. Õhtud on selle tarwis wäga omased.“

Kii kui Suudit kallid kiwid, nõnda oli ka Absalom ühe raamatu New-Orleani ligi toonud. Ta tõi teda nüüd kasti seest wälja ja hakkas Rodit õpetama. T'al oli nüüd ometi seegi troost, et tema pojukene orja põlwes midagi õppida wõis.

Rodi jõudis wäga ruttu edasi, aga juba ühe kuu pärast pidi temalt ka seegi troost ärawõetud saama. Kuri ja salalik Hassan juhtus ühel õhtul parajate senna tulema, kui ta oma poega kirjutama tahtis õpetada. „See, sina kerjak prinz,“ karjus ta, „ei tea sa siis mitte, et keelatud on ühte orja lugema ja kirjutama õpetada?“

„Ei, ma kuulen seda praegu alles esimest korda,“ wastas Absalom, „mina arwan, et see üks hea tegu on.“

„Sina arwad ikka midagi, mis keelatud on. Ma tahan herra siia kutsuda.“

See kuri inimene läks ära ja jutustas Mac Basilele tema orja kurja tööd. See tuli wiha pärast wahyutades tenna, üksus raamatu tema käest ära ja karjus: „Kui sa mitte paremine käskusi ei täida, siis lasen ma sind nõnda halastamatal wiisil piitsutada, et mitte üks lapike sinu mustast nahast terweks ei pea jääma.“

„Massa Basil,“ vastas Absalom, „ärge rööwige minu ainukest röömu minult mitte ära. Laske mind minu last lugema õpetada. Kas ei ole see juba mitte raske kül, et ma kõrgest seisusest kunni orjaks alla olen langenud. Ma palun, ärge võtke minu viimast troosti minult mitte ära.“

„Hoia oma rop keel sääduses,“ karjus Mac Basil; „mis sa olnud oled, ei puudu minusse, nüüd oled sa ori ja sull pole mingisugust õigust.“

Teisel päeval oli Rodi aedas. Peremehe lapsed lükkasivad teda wälja, ja kui Hassan seda nägi, pekis ta waest poissi nõnda halastamatal wiisil, et see hirmu ja walu pärast haledaste karjatas.

Tuudit palmitas parajaste Anna juuksid, kus ta Rodi karjumist kuulis. Ema süda tundis walu ja ta jäi filmapilguks seisma.

„Mis sa wiimitad?“ küsis Anna. „See on sinu pois; Hassan piitsutab teda wist mõne koerustüki pärast.“

Nüüd kõlas jälle luust ja lihast läbi tungiw kisa tupp. Seal lastis Tuudit juuksed seista ja tormas wälja. Ta jõudis sell filmapilgul senna, kui Hassan poisikest ühe müüri wastu wiskas, nõnda et ta pool furnult maha langes. See oli emasüdamele liig; ta tormas Hassani peale, ja et ta temast palju tugewam oli, wedas ta teda juuksid pidi sõnniku auga juure ja wiskas teda senna sisse; siis ruttas ta Rodi juure, tõstis teda maast ülesse ja talus enese urtsikusse, kus ta teda nii kaua nuttes süles hoidis, kunni tema meel ja mõistus jälle tagasi tuliwad. Kaks korda tuli üks ori Anna käsuga, nii koge tagasi tulla juuksid palmitama. Ta läks alles siis, kui ta näinud oli, et Rodi mitte suuremad wiga ei olnud saanud. Wihaselt noorkas Anna t'ale juba eemalt wastu. „Kui minu mees kodu tuleb, siis lasen ma sind karistada, sest sa oled sõnakuulmata olnud ja oled Hassanit raskestes häbiistanud.“

Tuudit ei wastanud midagi ja lõpetas enese tööd. Sellisammal ajal oli Absalom Annast linna saanud saadetud, üht wäikest asja toimetama. Kärmeeste astus ta

mööda jalgteed edasi. Seal tuli t'ale üks walge mees tee peal wastu.

„Araneetud koer,“ karjus see, „ei tunne ja säädust mitte, et must mees jalgteel pealt uulitsale peab astuma, kui t'ale üks walge mees wastu tuleb?“

Absalom ei tunnud seda säädust tõeste weel mitte, aga ta tahtis teda täita. Tema õnnetuseks oli see aga juba üks sekund hiljaks jäänud, sest walge mees andis t'ale seesuguse hoobi wastu rindu, et ta seljali uulitsale maha kukkus ja enese peale raskeste wastu kiwa wiga tegi. Keegi ei pannud teda tähele; mööda minejad wancred ja karrud pööriswad waewalt tema eest kõrwa. Kui ta ennast wiimaks jälle suure waewaga jalgade peale wõis ajada, ronis ta ühe pumba kaewu juure, et werd enese pea pealt ära pesta. Tüdrukud, kes wet tõiwad, lükkasiwad teda jalgadega ja karjusiwad: „Kasi ära siit, sina mudane neger!“

Tee peal tuli t'ale Balenberg wastu, kes praegu wangihoonest lahti oli lastud. Ta oli hirmus wihane ja wandus, et ta ükskord hilja ehk wara Mac Basilile, kes teda wargaks oli teinud, kätte maksma saab. „Tule,“ ütles ta Absalomile, „tule kõrtsi ja joo enesele julgust, et teda kelmi surmata.“

„Ei, ei,“ wastas Absalom, „weel kannatan ma kõik Suuditi pärast; ta käsib ikka kannatada, sest ta kardab, et meie Rodile saaks midagi häda tehtud.“

„Kaua ei saa orja põli enam tuurima,“ ütles Balenberg; „New-Yorkis on juba kurat lahti, siin ei saa ta ka enese peale wist mitte enam kaua oodata lastma. Beecher Stowe on mitme filmad enese raamatuga: „Onu Tomi urtsik“ lahti teinud. Dota, ma saan sulle seda ükskord andma, ja kui sa siis mitte wihaseks ei saa, siis ei saa sa seda ilma.“

Absalom andis oma sõbrale kät ja ruttas siis oma asju tallitama. Lagasi minnes oli ta juba peaaegu Mac Basili maja juure jõudnud, kui üks suuretüki pauk kõlas. Ta tundis selle tähendust. Nii pea, kui pauk kõlanud oli,

ei tohtinud ennast enam ükski neeger uulitsa peal näha lasta, muidu sai ta politsei poolt kinni võetud ja wangi wiidud. Ta sammus seepärast rutemine ja tal läks ka korda, ilma et kinni oleks saanud peetud koju jõuda.

Anna kambri astudes wöttis see teda selle rõõmsa hüüdmisega vastu: „Täna saab sinu naine piitsutatud!”

Meri jäi tema soonede sees seisma, ta arwas ennast surema. Wihase hüüdmisega tormas ta edasi ja hüüdis: „Kus on Suudit, kus on minu laps?”

„Hoowi peal,” vastas Hassan, kes parajate ühe kimbu ahelatega temast mööda läks. Absalom sai hoowi peal oodatud. Hädaoste oli ta aga oma jala esimese trepi astme peale pannud, kui ta kinni võetud, maha wisatud ja Hassani ahelatega siutud sai, nõnda et ta ennast sugugi liigutada ei wõinud. Meelega meeti teda ühe koha peale, kust ta kõik näha wõis, mis hoowi peal tehti. Suudit oli ühe posti külge seutud ja tema selja paljaks tõmmatud. Ta pööris enese filmad oma abikaasa poole ja ütles wärisewa häälega: „Mad tahawad mind peksta, aga sina ei saa jo seda wist mitte lubama.”

Absalom tahtis enese ahelaid katkestada, aga kui ta nägi, et see mitte wõimalik ei olnud, hüüdis ta paluma häälega: „Massa Basil, ärge lööge Suuditid mitte. Ma tahan kui üks elajas tööd teha ja teie ei pea mitte ühte kaebduse sõna minu üle kuulma. Pekste mind, massa; aga mitte Suuditid, sest ta on jo ometi üks nõder naesterahwas.”

Agas Mac Basil kehitas õlasid ja Hassan naeratas pörgulikult, wöttis maast ühe nahk piitsa ja andis sellega ühe tugewa hoobi vastu Suuditi paljast selga. Üks jäme werine worp oli tema selja peal nähtaw. Seal mõirgas Absalom kui lõwi ja karjus: „Teie wereköerad! Sumala nuhtlus tulgu teie peale. Mac Basil, kui ma omad käed lahti saan, siis kägistan ma sind ära.”

Wali naermine oli selle peale kuulda ja teine hoop tuli tema kisa peale. Suudit pidi hirmust walu tundma,

aga ta ei teinud mingisugust häält, sest ta ei tahtnud enese piinajatele enese nutu läbi veel suuremad rõõmu teha. Hassan andis nüüd hoop hoobi peale ja wandus ise iga hoobi ajal jumalakartmatal wiisil. Mida wagufermine Suudit tema hoobid ära kannatas, seda wihasemaks ta läks.

Rodi oli urtsikus; kui ta aga oma isa hüüdmist kuulis, tuli ta wälja, et waadata mis seal oleks. Berist ema nähes hakkas ta nutma: „Massa, massa, ärge lööge mitte minu waest ema!“

Hassan lükkas teda jalaga eemale. Enese lapse häda nähes oli Suuditi kindlus kadunud. „Teie prohwased, laske mind minu lapse juure!“ hüüdis ta, ja kukkus siis mines-tand maha. Kui ta lahti tehtud ja enese urtsikusse sai kantud, nägi tema pealmine keha kui üks werine liha tomp wälja.

Nüüd toodi ta Absalom senna ja seuti sellesamma posti külge kinni. Hassan piitsutas teda niikaua, kunni tema jõud ära lõppis. Et oma pörguliku tööle veel krooni pähe panna, lõi ta isegi wäikest ilma süüta Rodit, nõnda et t'al weri mööda filmnägu maha jooksis.

Nüüd oigasiwad need waesed kõrkja-urtsikus eneste kõwa asemete peal. Rodi läis ühe juurest teise juure, et neid trööstida, nende haawasid jahutada ja nende jänu kustutada.

Umbes kesköö ajal kuulis Rodi tasest krabinad. Selle peale astus üks mees sisse ja sammus Absalomi aseme juure. See oli Balenberg. Ta painutas ennast Absalomi juure maha ja fofistas: „Waene, õnnetu mees, ma olen juba kuulnud, kuidas sinu naesega ümber on käidud.“

„Ma saan neid seepärast surmama!“ wastas Absalom. „Peaks ma aga teadma, kuidas ma nende käest ärapääseda wõiks.“

„Pst!“ wastas Balenberg, „räägi tase ja ole julge. Ma olen tulnud sind sinu piinajate käest ära päästma. Kui sa tahad, siis räägi; wäljas on mehed, kes sind ja Suuditid walmis on ära kandma.“

„Ma saaks sulle selle eest kõik oma eluaeg tänulik olema,“ öhtas Absalom.

Balenberg läks wälja, tuli aga jälle pea kahelksa tu-gewa mehega tagasi. Wait olles wõtsiwad kahelksa meest mõlemad heina kottid, kelle peal haawatud seisiwad, õlale ja läksiwad wälja. Balenberg läks Rodiga nende järele. Randjad wõtsiwad kõige lühemad teed Mississipi poole. Seal seisis jubas üks paat, kelle sisse mehed haiged maha paniwad ja ise aerud kätte tõmmasiwad; paat lendas kiireste läbi laenete ja keegi ei rääkinud sõnakestki. Peale selle, kui n'ad umbes kümme Inglis penikoormad nõnda oliwad edasi sõudnud, jõudsiwad n'ad ühe oja juure. N'ad tüüri-siwad paadi senna sisse ja sõudsiwad madala, tiheda wõsade wahel edasi. Wiimaks jäiwad n'ad tüli aja pärast seisma. Haiged said jälle uueste õlale wõetud. Balenberg ja üks neeger kandsiwad eneste wahel ka kerge paadi edasi. N'ad wõtsiwad umbes üks Inglis penikoorem sedawiisi niiske ma peal edasi sammunud olla, kui kuu ülesse tõusis ja nemad eneste ees ühe kaunis suure järwe nägitiwad, kelle keskel metsaga kaswanud mägi ülespoole tõusis. Siin sai paat jälle wette lastud ja tugewatest kättest saare juure sõutud. Paat sai ettewaatlikult wõsastikku ärapeidetud ja haiged ühe suure ruumika loopa sisse kantud.

„Prinz,“ ütles Balenberg, „siin ei ole sull midagi enam karta. Mina olen see esimene walge mees, kes seda kohta tunneb. Weel ei tunne keegi seda püha paika, muud kui need, kes sind siia kandsiwad. Kui Sumal tahab, saab seesinane paik siin priiuse kantsiks saama. Ära unusta mitte ära, et sa üks prinz oled.“

Nüüd läks ta taha loopasse ja tegi tule ülesse, kelle leegid ka laialist loopa ruumi walgustasiwad, siis tuli ta jälle prinzi juure tagasi ja ütles: „Prinz, need mehed, mis ma siia sinu juure jätan, saawad sind ja Suuditid aitama; mina aga pean jälle New-Orlean'i tagasi minema, sest minu ja sinu asjad, mis ühed ja needsammad on, on weel

alles paalel; kaua olen ma kül Neegrite piina näinud, nüüd tahan ma nende sekka astuda ja neid aidata, kui sekka minu elu peaks maksma."

Haiged ei võinud temale selle peale kül mitte palju vastata, sest nende valu oli ärarääkimata suur.

IV.

Kui Balenberg ära oli lainud, istusivad kaks Neegerd möle mate haigete asemete ääre ja kuulasivad waikeste iga hääle peale. Kõik see õõ jahutasivad n'ad nende haawasid, andsivad neile juua ja hoidsivad ikka tule ülemel, kinni wiimaks magus uni mõlema piinatud filmad kinni wautas.

Kaua aja pärast tegi Absalom enese filmad lahti; tuled olivad juba kustunud ja pääwa walgus paistis koopasse. „Ma tahaks ülesse tõusta,“ ütles ta Neegrele kes tema kõnwas seisis. See aitas teda ülesse ja wiis teda koopa suu ette õitsewa puude wilusse, kus ta ühe kiwi peale maha istus. „Prinz,“ ütles Neeger, „luba et ma prinzesfina ja Kodi ka siia wõiks tuua.“

Absalom nikutas peaga. Pea istusivad kõik kolm koos. Nüüd tõit Neeger neile pruukosti, mis neile wäga hesti mekkis ja neid enam linuitas. Kui n'ad sõiwad, läks teine Neeger mäe otsa ja noppis taimesid, mis ta ühe waagna sees pudruks tampis, et selle medelikuga haigete haawasid wõida. „Need saawad ruttu parandama,“ ütles ta, „sest nende taimede sees on üks imelik wägi. Minewa aasta olin ma kunni jala talladeni weriseks piitsatud ja arwasin, et ma surema pidin, aga kahetsa pääwa pärast oli minu nahk terve ja fili. Kui ennegi.“

Nüüd määris ta linnu sulega mõlemate seljade peale seda wedelikku ja n'ad tundsiwad juba peale wõidmise eneste walu wähanewad.

„Kuidas on lugu selle paigaga siin?“ küsis Absalom.

„Balenberg on teda leidnud, kui ta pardi jahi peal oli,“ wastas Neeger.

Kõik sugused mõtted pöörlesiwad endid Absalomi peas, segamini aga ta hoidis neid weel enese sees wagusi; ka Juudit waatas wait olles enese ette maha, aga tema mõtad liikusiwad jüiski. „Absalom Boromanki,“ ütles ta äkitselt, „ma tean. et sa oma naese eest kättemaksma saad. Kui see tund tulnud on, siis anna mulle ka üks seisus, ma saan teda auuga pidama.“

„Weel ei ole see tund mitte tulnud,“ wastas Absalom, „aga kui ta käes on, siis ei saa mina ama Juuditid mitte äraunustama. Sest otša ei pruugi meie aga sest midagi rääkida.“

Sest pääwast saadik käis Absalom kortsus kulmul ümber; tihti ronis ta ühe kõrge mäe otša ja lastis enese filmad üle järwe ja metsa kääia, aga ta oli ikka raske mõtetega ammetis. „See peab teiseks minema, see peab teiseks minema,“ hüüdis ta ühel pääwal. Selle hüüdmise järgi oliwad tema rinnad nõnda lahked ja laiad, et ta kõik maailma enese kaenlasse oleks wõinud wõtta. „Ja, see peab teiseks minema,“ ütles ta mäeotsast alla tulles.

Seal nägi ta ühe paadi saare poole tulewad, ja paatis istus tema sõber Balenberg. Kaugelt kergitas ta juba enese mütsi ja teretas enese rohelist saart. Pea jõidis ta Absalomi juure.

„Kus sa siis maailmas ümberhulgud?“ küsis Absalom.

„Prinz,“ wastas Balenberg, „ma olen katsunud ennast Mac Basiliga ära õiendada. T'al on minule suured summad wõlgu, aga tema kelm salgab seda ära. T'al ei olnud sest kül, et ta mina ilma süüta wangi lastis panna, ta tegi mina nüüd pealegi waeseks meheks; aga häda temale, kui kättemaksmise tund talnud on. Ta saab tulema, see pühä

tund, ja find olen ma wälja walitsenud, üle sinu wendade priiuse lipsu lehwitada."

"Räägi, räägi selgemine," ütles Absalom.

"Se epeab sündima, aga sinu naene ja sinu laps ja kõik neegrid selle saare pealt peawad seal juures olema."

Ta kutsus n'ad kõik koopa suu äära suure puu alla kokku; kui kõik koos olivad, hakkas ta rääkima:

"Minu sõbrad, teie waenlased peawad ometi ükskord karistatud saama. Põhja pool on juba üks suur selts kokku heitnud, kes orja põlwe tahawad äraautada. Si saa mitte enam kaua kestma, kui põhja- ja lõunapoolsete wahel üks suur sõda saab hakkama, mis sugust maailm enne weel näinud pole. Meie aga, minu sõbrad, meie peame põhja-poolsetele teed ette tegema."

Absalomi filmad põlesiwad seda kuuldes kui tulised rattad.

Nõnda oli Balenberg just tahtnudki. „Mo prinz," ütles ta „sinul on kuningriik käest ärarööwitud saanud ja find on kunni orjaks alandatud. Neg priiks meheks saada ja oma prii wendadega oma kuningriiki jälle tagasi wõita, on kätte tulnud. Kõige neegrite hulgas imitses juba priiuse tulufe. Üks, üks mees on aga tarwis kes ennast musta meeste ette otja säeb, siis jooksewad n'ad tuhande kaupa tema juure kokku. Kui sull julgust on, prinz, siis ära wiiwita enam."

"Ma ei wiiwita mitte enam sugugi," wastas Absalom, „siin sell pühalikul filmapilgul wannun ma Sumala ja teie ees, et ma oma elu ja werd neegrite priiuse eest ära annan."

"Sa meie," wastas Balenberg, „meie wannume sulle sõnakuulmist ja sinuga surra ehl wõita."

Teised seal olejad wandusiwad ka kõik sedasamma wannet. Kui see sündinud oli, tõi Balenberg paadist ühe uniwormi, nii kuidas Mahwrika pärisrahwas neid kannawad ja andis seda prinzi kätte. See läks koopasse ja tuli peagi uniworm seljas ja sõjariistadega ehitatud sealt tagasi. Neegrid õiskasiwad rõõmu pärast, sest prinz nägi nüüd

weel palju uhkem wälja, ja näitas just n'agu sõjameheks sündinud olevad.

„Prinz,“ ütles jälle Valenberg, „see saar on suur kül, et mitu tuhat meest endid siin warjul wõiwad hoida, ja peale wee teed tunnen ma ka weel siia ühte teed maad mööda. See on esimene hea paik ärapõgenenud neegrid siia kofku koguda, aga enne peame meie eneste siin olekust märki andma.“

„Heaste räägitud, mu sõber,“ wastas Absalom, „mina saan eneste siin oleku märki kesket New-Orlean'i linna teada andma.“

„Mis mõtled ja teha?“ küsis Suudit.

„Mitte küsida,“ wastas Absalom; „mina tahan üksi teha ja ka ise oma tegude eest wastata! Edasi, linna poole!“

„Ta tahab oma rügemendi asutamist kätte maksmisega algada,“ mõtles Valenberg. „Koh, minul ei ole midagi selie wastu.“

N'ad läksiwad seltsis paati. Seal andis Absalom oma abikaasale ühe põueoda ja ütles: „Boib ehk filmapilk tulla, kus ja isiennast kaitsema pead.“

Ta pani oda wöö waele ja paat hakkas nüüd edasi minema. Absalomi filmad wälkusiwad rõõmu pärast, sest mõlemal pool oja kaldaid oliwad food ja rabad, kus taga-ajamine wõimatu nähti olevad. „Siin saaks n'ad kõik otja saama,“ ümises ta iseeneses, „sest kust ühe neegri jalg weel ikka tugi leiab, seal waub walge mees armuta muda sisse.“

Enne kui n'ad Mississipi sisse sõudsiwad, pidasiwad n'ad ühe tiheda põesa warjus kinni, sest päike ei olnud weel mitte looja läinud, nii pea aga, kui õo enese musta mantle üle jõe oli wälja loutanud, sõudsiwad n'ad edasi ja jõudsiwad senna kohta wälja, kust n'ad enne põgenenud. Mõned neegrid ootasiwad neid juba maoli liiwa peal maas. Üks nendest tuli paadi juure ja ütles tase Valenbergile: „Mac Basili neegrid ei tunne enam wiha pärast isiendidki, sest

täna põletas Hassan ühe tüdruku jalad üsna ilma süüta ära. Nad tahavad täna õhtu seda neile weriselt kättemaksta.“

Prinz astus seda kuuldes teiste ette ja ütles: „Mine tagasi ja ütle neile: „Absalom Boromanki, neegrite kuningas, saab ühe tunni aja pärast nende kõrkja-urtsikutes olema. Nad peavad endid nii kausi wagusi hoidma, sest mina saan kättemaksmise aegs seal olema ja neid juhutama. Muretsege, et ma ühe hea wibu ja nooled eest leian, kui ma senna tulen.“

Neger ruttas tema käsuga ära.

Nüüd oli pea asi, kuidas Absalom oma seltsimeestega nägemata linna wõis saada. Et otse teed mööda kardetaw minna oli, ligistasiwad n'ad endid kõrwale si teesid mööda Mac Basili maja poole. Nende õnneks oli kotpime ja kõrwalistes uulitsates ei jõudnud latornid palju läbi udu ja pimeduse tungida. Inimesed, mis neile vastu tuliwad, hoidsiwad tõbe pärast eneste näud nii palju kui wõimalik kinni. Nonda jõudsiwad n'ad nägemata Mac Basili wärawate ette. Tasase kloppimise peale saiwad wärawad lahti tehtud ja Absalom ja tema seltsimehed kadusiwad nägemata kõrkja-urtsikutesse ära. neegrid oliwad Absalomi nähes kui meelest ära. Tema wälkuwad mõeka ja uniwormi nähes arwasiwad n'ad endid juba priid olewad. Ta näitas käega ja käs kis kõiki wagusi olla ja läks siis mööda treppi ülesse, et ennast senna ära warjata; sest see urtsik oli isiaralikul wiisil kahe kordne.

Mac Basili majas oli suur pidu; ta kuulis wiuli ja wlöödi häält ja nägi läbi akna, kuidas tantšijad endid seal keerutasiwad. Suudit oli ka temaga ülesse läinud. Kui ta nägi, kuidas Anna ülesse ja alla hüppas ja naeris, tuli t'al see pääw meele, millal ta tema käsu peale piitsatud oli saanud ja tema veri hakkas rutemine tema sees käima; weel wihasemaks sai ta aga siis, kui ta nägi, kuidas Anna ühte neegri tüdrukud jalgega tallas, seepärast, et see mööda minnes pisut tema kleidi külge oli puutunud.

Üks tund wenis teise järele mööda; wiimaks jäi mängu hää! wait ja wõerad läkfiwad ära. Neegrid, kes talitamise tarwis seal olivad olnud, tuliwad eneste urtsikutesse tagasi. Neile sai nii lohe teada antud, mis öösel pidi sündima. Kõikide nägude peal oli kättemaksmise rõõm näha, neid oli aga waewalt wõimalik wagusi hoida.

Seal oli Hassani hää! hoomi peal kuulda. Ta päästis koerad ahelast lahti ja ütles: „Waadake teie mull hoolega neegrite järele ja kiskuge neid tükkideks, kui nad aga endid urtsikute ees peakfiwad näitama.“

Koerad tundsiwad teda ja ta eneste kohust. Waljuste hrukudes jooksiwad n'ad kõrkja-urtsikute ümber edasi tagasi.

See waene naene, kelle jalad halastamata Hassan ära oli põletada lastnud, oli seal urtsikus, kus Absalom peidus seisis, suures walus maas.

Wõlenud haawade walu sundis teda oigama ja kaebama. Waewalt oli Hassan aga seda kuulnud, kui ta ta juba piitsaga sisse tormas ja suure healega karjus: „Sina must elajas, tahad sa oma kiskendamise läbi kogu maja rahu rikluda?“

Seda üteldes tõusis tema piits ülesse, aga ei saanud ometi mitte enam maha wajuda, sest ühe hüppamisega oli Absalom trepi pealt tema kõrwas, wõttis teda kõrist kinni ja pigistas nii tugewaste, et ta sugugi häält ei wõinud teha. Nuttu sai ta nõnda seutud, et ta käsja ega jalgu liigutada ei wõinud, siis toppis Absalom t'ale ühe rätiku suhu ja kaskis ühte neegert teda filmapilk surmata, kui ta aga peaks häält tegema.

„Nüüd andke mulle wibu ja nooled“, kaskis ta ja tõmmas ühe wäikse klaasi enese taskust wälja. Selle sees oli kange kihwt, mis ta oma isamaalt ligi oli toonud. Ehk ta kül mitu korda oli läbi otsitud saanud, oli t'al ometegi forda lainud teda warjata. Ta kaskis nüüd ühe noole otja kihwti sisse ja pani teda siis wibu peale. Nii pea, kui ta aga ennast akna peal näitas, tuli lohe üks werekoeer ligimale. Absalom tõmbas lahti ja nool lendas koerale lahtise lõugade

wahela. Kihwt tegi nii koha oma õigust. Elajas tõmbas ennast paar korda krambi wiisil kottu, kuffus siis maha ja oli furnud. Teine koer, kellele oma seltsimehe maasolemine wist imelik ette tuli, tormas ligimale ja nuusutas teda. Seal wirises jälle üks nool ja ka teine elajas oli furnud. Nõnda olivad n'ad weerand tunni pärast werekoerdest lahti.

Abfalom pani nüüd wibu ja nooled kõrwale, astus seutud Hassani juure ja ütles temale: „Sumal on sind minu kätte annud. Armu ei saa sa wist mitte ootama, sest et sa ka isi teda ei tunne. Tuleta meele, kui palju kurja sa teinud oled, kui palju werd ärawalanud; ära unusta ka mitte ära, et sa mind, minu naest ja last teutanud ja piinanud oled. Kes on weel siin, kellele ta teie seast häda on teinud?“ küsis ta juure lisades.

Kõik orjad ligistasiwad endid, ühtegi ei olnud seal, kellele Hassan mitte ülekohut ei olnud teinud.

„Ma annan teda teie kätte, tehke temaga kuidas teie ise arwate“, ütles Abfalom, „sest ühe prinzi mõega tarwis on ta liig wilets ja halb.“

Ta sai aga waewalt need sõnad ööldud, kui ka juba neegrid Hassani peale tormasiwad. Üks lõi teda ta oma piitsaga, teine nuiaga ja kolmas ja neljas torlas teda oda ehk nuaga. Üksi Abfalom, Suudit ja Rodi ei puutunud temasse. Üks wana neeger, kelle poega ta oli maha löönud, kargas wihase kisaga tema juure ja lõi kirmega tema pea otsast ära. Siis jooksis ta wälja ja tuli peagi ühe pambuse kēpiga tagasi, pani werise pea selle otsa ja jooksis siis sellega kui meeletu hoowi peal ümber.

„Saab kül“, ütles Abfalom, „tööriist on kül surmatud, aga selle alustajad elawad alles. Ülewal saalis istuwad Mac Basil, Loms Keil ja Anna. Meie tahame nüüd ülesse minna ja neile näidata, et ka nende walitsus lõppenud ja prinz Abfalom Boromanki rügement hakkanud on.“

V.

Nimetatud inimesed istusivad ka veel tõeste saalis. Toms Neil oli juba ammugi Mac Basiliga kaubelnud, et orjalaewa ära osta ja tema ammetid edasi ajada. Täna pidi kauplemine lõppema. „Noo olgu siis nõnda“, ütles Mac Basil. „Homme võid sa wälja sõita, ja et ma oma raha kätte saan, saan ma igast laewa täiest pooled mustad loomad omale, kunni minu wõlg tafa on.“

„Olgu nõnda“, wastas Toms Neil ja tõstis kõrge karika-klaasi wahutawa Champanjeriga ülesse. Nad lõiwad kokku ja jõiwad wälja.

„Lõpetuseks weel üks klaas, ja siis lähme puhkama“, hüüdis Anna; „tõega, mina olen oma jalad nõnda haigeks tantsinud, et ma mitte enam kauem ülesse ei wõi jääda.“

Sell filmapilgul kuulsiwad n'ad trepi peal krabinad ja tume orjade nurin kostis nende kõrwu. „Toms Neil“, ütles Basil, „hüüa Hassaniid et ta oma kohust täidaks. Mustad elajad näitawad joobnud olewad.“

Toms Neil kargas laua äärest ülesse; kui ta ukse poole läks, sai üks lahti tehtud ja neeger Hassani werise peaga astus saali. Tema järele tuliwad Absalom ja Suudit ja kõik selle maja neegrid. Kui Mac Basil neegrid nõnda nägi sisse tulewad, tundis ta koha ära, kui suures hädas ta oli; aga ta wõttis enesele julguse nagu ja hüüdis: „Toms Neil, seal on ärajooksnud Absalom ja tema naene. Wõtame neid kinni!“

Absalom astus paar sammu nende ligemale, sirutas oma käe wälja ja ütles: „Ära katsu oma hirmu mitte warjata, sina wilets inimese kaupleja. Waata Hassani pea peale ja tea, et ma sinu peale olen samuti kohut mõistma tulnud.“

Orjade poole pöördes rääkis ta edasi: „Siduge eneste piinajaid kinni ja kui n'ad eneste suud karjumiseks lahti teewad, siis surmake neid.“

Anna kahwatas n'agu furnu ära ja töstis kõigest kehast wärisedes enese käed Juuditi poole ülesse.

„Soo?“ ütles Juudit, „sina, kes sa ise kästu andsid mind piitsutada, sina palud nüüd minu käest halastust? Oled sa oma eluajal isi ka juba mõne peale halastanud? Mitte ilmaski! Kus on sinu lapsed?“

Anna arwas seal sees ühte lootuse sädet nägewad ja palus: „Oh ole ometi meile laste pärast armuline, sinul on jo ka üks laps.“

„Ja, minul on ka üks laps, aga sinu süda naeris sees, kui ta kurjast Gassanist, selle pea nüüd kapi otsas seisab, piinatud sai. Aga selle poolest wõid sa rahul olla, sinu lastele ei pea mitte juulse karwa wäärt wiga tehtama, sest mis nemad kurja on teinud, selle eest pead sina wastama.“

Neegrid tormasiwad nüüd nende kolme inimese peale ja sidusiwad neid käsist ja jalust kinni. Valenberg oli ennast siia ajani kõrwal hoidnud; nüüd astus ta wälja ja ütles: „Mac Basil, sina oled mind ilma süüta wangi lastnud panna ja ei ole pealegi minule minu teenitud palka wälja maksnud, seepärast seisan ma sinu waenlaste ridades.“

Ehk mõtles Mac Basil, et ta oma elu rahaga ära osta wõib. „Seal on raha kapi,“ ütles ta; „wõtke kõik, mis teie tahate, aga jätke mulle minu elu.“

„Ka minu raha peate teie saama,“ ütles Toms Neil.

„Sa kõik minu kallid ilu ehted, kui teie mulle minu elu kingite,“ kiunus Anna.

Peale selle, kui n'ad kõik, mis midagi wäärt oli, enesetele oliwad wõtnud ütles Abfalom: „Nüüd tahan ma teile ütelda, mis surma teie surema peate: Teie kõik peate selle sama majaga tükkis tuhaks põlema.“

Need sõnad tegiwad walge inimestele hirmus suurt hirmu. Anna, see kergemeelne Prantslane, kes ühe neegri elust mitte nii palju ei olnud lugu pidanud, kui ühest nõõp-nõelast, ringutas enese käsja ja katsus põlwe peal Juuditi juure minna. „Juudit, päästa mind, päästa mind,“

hüüdis ta; „ma tahan sinu ori olla ja alati sinu sõna kuulda!“

Ka Toms Neil ja Mac Basil palusivad endid elama jätta ja lubasivad kõik eneste raha ja vara nende kätte anda; mustade kindral aga waatas põlastawalt nende peale. Anna hirm oli juba wahel ajal nõnda suureks läinud, et ta filmad eneste augudest wälja paisusiwad. Seal jäi kättemaksmise himu Suuditi rindus seisma. „Armas Absalom,“ ütles ta liigutawa häälega oma abikaasa wastu, „meestega wõid sa õigust ja säädust mööda teha kuida sa ise arwad, aga halasta selle naese peale tema laste pärast.“

Absalom waatas suure filmadega oma naese otsa ja ütles: „Wõin ma siis oma kohust täita, kui halastus minu rindus maad leiab?“

Ta lubas seda hoopis wastu weelt, aga üks pilk oma naese paluja näu peale waadates, tegi tema südame pehmemaks. „Wiige siis teda laste magamise kambri,“ ütles ta.

Toms Neil oli wahel ajal ennast enese köidikuteest priiustada mõistnud; ühe hüppamisega oli ta akna juures ja karjus nii palju kui ta jaksas: „Appi, appi! Rööwled, mõrtsukad!“

See aga oli tema surm, sest Absalomist antud märgi peale tormasiwad neegrid ta peale ja torkasiwad eneste nuad talle südamesse; ka Mac Basil suri nende kätte alla.

„Süütage tuld maja külge,“ käs kis prinz, „siis hakkame jälle tagasi minema ja wiime ka Anna tema lastega saare peale ligi.“

Ilmaski ei olnud neegrid ühte kasku nii ruttu täitnud, kui seda täna. Igast nurgast talusiwad n'ad kraami kokku, paniwad neid hunnikusse ja ühendasiwad neid laua, tooli ja wooditega ja paniwad siis kõik põlema.

„Edasi!“ hüüdis Absalom, „muretsege siis nüüd see naene tema lastega ühte paati.“

Teisel filmapilgul lippasiwad mustad kujud enda saagiga oma teed, kuna maja sees tuli edasi õhkus ja ennast ühest kambrist teise laiali laotas. Snimesed magasiwad

kõik. Keegi ei pannud tuld suures majas tähele; neid musti kujukid aga, kes endid sadama poole ligistasiwad, tuli ikka enam ja enam nähtawale, ja see oli selge, et neegrite hulgas juba see teadus ennast oli laiali laotanud, prinz Absalom Boromanki saada neid orjapõlwest ära päästma.

Absalom jõudis oma selfimeestega õnnelikult sadamasse ja waata, kõik need wäiksed paadid, mis seal ahelas oliwad olnud, oliwad neegritega täis saanud täidetud, kes kõik tundmata saarele tahtsiwad kaasa minna. Absalomi käsu peale hakkasiwad siis sõudjad sõudma ja kärmeste libisesiwad paadid jõge mööda ülesse. Weel ei olnud n'ad kuiqi kaugele jõudnud, kui tule kisa linna poolt kuulda oli, neegrid hõiskasiwad rõõmu pärast, sest praegu löiwad ka tule leegid kõrgesse taewa poole ülesse. Nad soowisiwad, et kõik linn peaks ära põlema.

Tulekahju aegas oli linnarahwal kustutamisega tegemist kül; teisel hommikul imestasiwad n'ad aga, kui n'ad Mac Basili hoowi peal neegri-urfsikute juures wereköerad surnud nägiwad olewad. Nad küsisiwad maja inimeste järele, aga mitte ühte polnud leida, ka orjaid mitte. Kui wiimaks wälja tuli, et ka muudest majadest öösel orjad ära kadunud oliwad, arwati üsna õieti tulekahju neegrite kättemaksmise himust tulnud olewad. Sagasi jäänud neegrid arwati jookssikutega ühes nõus olewad ja neid piinati nüüd weel rohkem, kui iial enne, nõnda et iga päew ikka jälle neegrid pakku paniwad.

Et orjadega ka hulk wäiksid paatid kadunud oliwad, seepärast arwati, et neegrid üle Mississipi olla läinud, ja sealt endid põhja poole olla pöörnnd, et endid neegri-sõbradega ühte ühendada. Tärelkuulamised oliwad aga asjata.

Meie saare peale jooksiwad aga wahel ajal ikka enam ja enam neegrid kokku. See oli nõnda, kui oleks tuul neile haisu ninasse toonud, kus kättemaksmise himuliste kogumise paik oli; üks järwe külge lihas paatidest; neid oli

nii palju, et mitu tuhat inimest nende peal ruumi oleks wõinud leida.

Sieneifest mõista, et saare peal nii palju inimestele mitte toidust ei olnud leida; jaht ja kalapüüdmine andsiwad waewalt üht kolmandikku sellest, mis n'ad ära pruukisiwad, seepärast läks iga ööse üks jagu nendest wälja ja põletas ja riisus isdanduste peal ümber. Tihti läks seal juures werine wõitlus lahti. Saiwad isdandikud ärawõidetud, siis läksiwad nende neegrid wõitjatega oma teed, ja New-Orlean'i ümberkaudne maa jäi orjade poolest ikka ja ikka waesemaks. Põhja poolt tuliwad ka kurwad sõnumed, sest need wäed, mis Linkoln orja-riigide wastu wälja saatis, wõitsiwad wõidu wõidu peale.

Meie kuulsime juba, et Anna ja tema lapsed ka selle saare peale oliwad kaasa wiidud. Suuditi eestkostmise läbi tohtisiwad n'ad prii pärast ümber käia, sest põgenemise peale ei wõinud sugugi mõelda. Wäike Prantslane tegi ka, kui oleks ta oma eluga juba üsna rahul olnud ja käis Suuditiga kui oma sõbraga ümber. Salaja aga mõtles ta sellegipärast ikka põgenemise peale.

Ta oli hoolega ja terawaste tähele pannud, kus külge paadid läksiwad, kui neegrid toitu läksiwad tooma, ja ta arwas ka üksi seda teed kunni kindla maani edasi wõida minna.

Ühel päawal oliwad mehed kõik wäljas olnud, ja tuliwad alles õhtu hilja tagasi. Nüüd magasiwad n'ad ööse kõik raskeste. Ta arwas sel tunnil kõige parem põgeneda olewad. Tema magamise koht koopas oli taga pool Suuditi magamise kohta ja ta pidi seepärast enne sellest mööda minema, kui ta wälja tahtis saada. Suudit magas rahulikult, sest ta ei kartnud sest naesest, keda ta surmasti päästnud oli, midagi kurja. Tasa talus Anna enese lapsed magajast mööda ja tuli siis weel kord tagasi, et oda tema wöö wahelt ära wõtta. Nüüd oli see ta käes. Terawad riista enese uulede wastu wautades, ligistas ta ennast Rõdi aseme ette. „Ah, kuidas saab ta meelt ära heitma, kui ta hommiku ülesse

tõuseb ja poisfi oma mere seest leiab!" ümises ta iseeneses.
 „Silm filma vastu, hammas hamba vastu!“

Ta küürutas ennast kummargile, et lapsukesele surmavad hoopid anda, seal ärkas aga äkiste Suudit unest ülesse. Nii kõhe mõistis ta Anna nõuu ära. Välgu kiirusega kargas ta tema kätte kinni ja tõmbas oda tema käest ära. Ta ei wandunud ega karjunud mitte, aga pisarad seisivad tema filmis ja ta sofistias tasakeste: „Sinu laste pärast päästsin ma sinu elu ja nüüd tahad sa mind minu kõige walusamast kohast haawata? Sa tahad minu last surmata, kui mina magan. Snnetu, kui ma aga nüüd ühe eneste meestest ülesse ärataks, siis peaks sa filmapilk surema. Rutta, rutta, et sa siit ära saad! Kui mind oma elu pärast palusid, siis tõutasin ma ikka, sinu üle walwata, aga nüüd ei võiks ma oma tõutust mitte enam pidada, kui ma sind iga pääw nägema ja seal juures mõtlema peaks, kui paha südamega sina minu vastu oled. Põgene enese lastega üle järwe, enne kui keegi meite meestest ülesse ärkab!“

Paremat nõuu ei oleks ta ühe sõbra käest ka mitte enam oodata wõinud; Suuditi suust oliwad tema meelest need sõnad rumalus, aga ta tegi filmapilk tema nõuu järele ja ruttas järwe ääre, kus paadid ridas oliwad. Ta tõstis lapsed ühe sisse, astus isi järele ja hakkas tasakeste edasi sõudma. Sõ oli pime ja mõlemad wahid nähti magama olema jäenud; tema põgenemine ei wõinud mitte nii kergeste leitud saada. Tal oli aga üksi tarwis waadata, et ta mitte teelt kõrwa ei läinud ja et ta ruttu kül sõudis, et mitte enam kinni wõetud ei võiks saada. Üks ele täht, see ainuke, kes taewa külges seisis, tuli temale appi, sest ta seisis iga õhtu seal selle ühe koha peal, kus külge ta sõudma pidi.

Sirm ja kuri südametunnistus ajasiwad teda ikka ja ikka edasi, kuni ta wiimaks õnnelikult kaldasse jõudis. Ta jättis paadi senna paika maha ja sammus nüüd pehme, wefise maa peal edasi. Tal ei olnud mitte kerge läbi raba ja soode minna, ilma et mitte sisse ei oleks waunud. New-

Orlean'is ja seal ümberkaudu arwasiwad kõik, et igamees, kes senna joodesse ja rabadesse julgetis minna, kadunud oleks. Seepärast ei teadnud ka weel keegi sest järwest ega saarest midagi iseäralikku. Inimeste arwu järele pidi Anna seal otša leidma, aga kõige arwamiste wastu jõudis ta oma lastega lõwa maa peale, ja kui päike ülesse tõusis, oli ta ühes paksus põlises laanes, kust ta läbi wõsude ja põesastikude wiimaks ühe isdanduse peale jõudis.

Kui Absalom hommiku ülesse tõusis, rääkis Juudit t'ale mis öösel sündinud ja palus teda seda temale andeks anda. „Sa oled seda wäga ettewaatmatal wiisil teinud,“ wastas Absalom, „sest kui see naene õnnelikult läbi raba jõuab, siis saab ta meid kõiki äraandma ja meie waenlased siia kutsuma. Kui ta aga seal hukka peats saama, siis oleks t'ale rutulil surm mõega läbi palju parem olnud. Tarkus sunnib meid arwama, et ta õnnelikult New-Orlean'i on jõudnud ja meie peidu urgast ülesse annud.“ Ta kutsus oma mehed kokku ja ütles: „Anna on ärapõgenenud, seepärast peame meie ettewaatlikud ja iga filmapill peale tulemise wastu walmistatud olema. Meie peame endid wastuhakkamisele walmis seadma ja ööd kui pääwad wahid wälja seadma!“

Ümber mäe ja ka selle otša saiwad wahid wälja säetud, kes waenlase tulekust iga filmapill nii kohe pidiwad teadust andma.

VI.

Anna jõudis enese lastega õnnelikult New-Orleani; kui ta mööda uulitsaid läks, waatasiwad kõik imestades tema otša, sest keegi ei arwanud teda enam elawad. Kõik mõtlesiwad teda majaga tükkis ärapõlenud olewad. Uudise himulised ruttasiwad t'ale järele, aga ta ei wastanud kellegile

nende küsimiste peale, waid läks otse kohe linna raadi majasse, kus ta kõik ülesse andis, mis ta aga wähe teadis. Ta nõudis, et tema mehe surmajad trahwitud pidiwad saama ja andis siis sellepärast neegrite peidu urka nõnda selgeste ülesse, et magistral arwas võimaliku olewad, põgenejaid ülesse otsida ja ära surmata. Ette walmistamisest selle tarmis pidiwad salaja tehtud saama, aga ei olnud weel mitte ühte pääwa mööda läinud, kui kõik linn juba seda teadis, iseäranis ka orjadele ei jäänud see mitte teadmata. Kus aga uiales kaks neegert kokku juhtusiwad, jäiwad n'ad seisma ja sofistatsiwad tasa üksteisega. N'ad teadsiwad väga heaste, et kui nende wennad ärawõidetud saaks, n'ad siis mitte nii ruttu priiuse peale ei tohtinud loota. Kui linna-rahwas pehme padjade sees eneste juurest wõidust und nägiwad, läksiwad maja ukseid igal pool lahti, ja kui mustad tondid ruttasiwad neegrid ikka sadama poole.

Kui waimu kätest saidwad paadid tammi küljest lahti tehtud. Arutu hulk neegrid istusiwad sisse ja põgenesiwad öö warjus eneste piinajate käest ära. Pääwa tõusu ajal jõudsiwad n'ad järwe juure.

Suur rööm walitjes neegrite hulgas; n'ad jooksiwad kalda ääre teistele wasta ja ootasiwad nende tulekut. Mõlemalt poolt kõlas wali röömu kisa, ja kui paadid kaldasse jõudsiwad, langesiwad n'ad röömu pärast üksteise kaela ümber.

„Mis uudist toote teie?“ küsis Absalom.

„Mitte palju head,“ wastas üks wana neeger. „Magistralil on hais ninas teie peidu urkast, sest see wäike Prantslane on teda neile ülesse annud. Täna ehk homme saawad n'ad juba sinu peale tulema. Meie aga tahame eneste wendadega röömu ja kurwastust jagada, seepärast sea meid wõitlejate ridadesse.“

Absalom röömustas ennast väga, et ta abi juure oli saanud. Ta tegi juuretulejaid enese säädusega kohe tutwaks. Ta nõnda läks pääw õppimistega mööda. Shtu heidsiwad kõik muud, kui wahid mitte, puhkama, et tulewase

pääwa tarwis jõudu korjata. Must prinz aga tõusis pea jälle enese aseme pealt ülesse, pani ennast riidesse, sidus mõega ümber, pistis odad ja püstulid wöö wahaile ja läks ühe wahi juurest teise juure, et waadata, kas mõni ehk mitte ei maga.

Järwe peal oli paks udu, ja seepärast ei wõinud ta selle kaldaid mitte näha, korraga aga oli tema meelest, kui walgus kangel taewa all üks tume täht, ja nüüd weel üks ja jälle üks. Tähed ei wõinud need kül wist mitte olla, sest, ehk udu kül paks oli, nägi ta ometigi kaunis selgeste, et need endid sinna ja tänna liigutasiwad. Mida kauem ta senna poole waatas, seda enam tulefid tuliwad nähtawale; see ei wõinud muud midagi olla, kui waenlane, kes enese teed küünaltega walgustas. Nad pidiwad sedasamma weeteed mööda tulnud olema, kui nemad. Teise külge waadates nägi ta ka seal tuled paistwad. Mööda wet ei wõinud sealt küljest mitte järwe ääre saada. Ta arwas sest, et seda wiisi kaks hulka nende wastu oliwad wälja tulnud, ja et teisega wee peal, teisega maa peal wõideldud pidi saama.

Ka wahid nägiwad nüüd neid tulefid, ja nende hüüdmine kõlas läbi waitse öö. Absalom läks koopa tagasi, äratas seal ühe neegri ülesse ja käs kis teda trompeti puhuda. Selle hääl kõlas koledaste koopastest ja orgudest tagasi, aga ta tegi ka oma õigust, sest filmapilk kargasiwad mustad magajad maast ülesse, wõtsiwad eneste sõjariistad ja ruttasiwad kogumise paika, kust nad eneste kindrali juba eest leidiswad.

„Minu sõbrad,“ ütles see, „waenlased tulewad kahelt poolt meie peale, seepärast peame meie julged ja waprad olema. Mätsku mis maksab, meie peame täna wõitma. Olge siis kõik tublid ja waprad, ja kõige pealt täitke punkti peal minu käsud! Edasi, mars! Paatide juure!“

Kui kõik paatide sees oliwad, jõudiswad n'ad nii kaugele mere peale wälja, et n'ad mõlemaid waenlasi näha wõisiwad.

Absalom oli üsna õigeste arwanud, et maad mööda tuleja waenlastel mitte paata juures ei olnud, ja et n'ad

eeft otfa temale midagi kahju ei wõinud teha. Ta wõttis seepärast nõuks udu warju all äkitselt paatide peale minna. Tema mehed wõtsiwad mōlad kätte ja sõudsiwad umbes sinna poole, kus waenlaste tuled oliwad paisnud.

Nõnda oli juba hommiku kätte jõudnud, ja ta nägi et waenlaste paadid kõik ühes hunnikus seisiwad. Sirgelt püsti seistes andis ta peale hakkamise käsku. Silmapilk äratafiwad tema paugud waenlased ülesse. Enne, kui n'ad alles kõigest sest aru saiwad, oliwad arutu hulk neist juba neegri kuulidest surmatud paatide põhjade peal maas. N'ad hakkasiwad kül wastu, aga nende kuulid lendasiwad kõik mööda, sest neegrite paadid oliwad laiali, üks siin tõine seal. Neegrite kuulid ei läinud aga ilmaški märgist mööda, sest waenlased oliwad kõik ühes hunnikus koos.

Juba oli wõitlus mitu tundi tuurinud; päike seisis juba kõrges taewa all. Sääl käs kis Absalom türeSte saare poole tagasi sõuda. Wastu meelt täitsiwad neegrid tema käs ku, aga pea saiwad n'ad tema kawalusest aru.

Waenlased, kes rutulist tagasi taganemist põgenemiseks pida fiwad, ruttasiwad neile järele, jäiwad aga ikka nõnda kaugele taha, et nende kuulid wette kukkufiwad. Maale jõudes kadufiwad neegrid puude warju ära, ronifiwad järsku mäe külge mööda ülesse ja säädisiwad endid lastmisele walmis. Waenlased ruttasiwad neile järele, sest n'ad mõtlesiwad neid maal wiimase meheni maha lüüa. Absalom lastis neid tulla, kunni n'ad juba kõik järsu tee peal oliwad, siis paukufiwad püssid nende peade kohta ja furnult weeresiwad n'ad üks üheteisest üle mäest alla. Mõned, kes põgeneda katsufiwad, saiwad wee peal kinni wõetud ja maha löödud.

Nõõmu kisa ei tahtnud enam otfa lõppeda, aga Absalom kutsus neid kokku ja ütles: „Sild on nüüd katki murtud, nüüd ei jõe meil muud nõuu üle, kui wõita ehk surra. Meie wõit ei saa New-Orleani rahwast mitte araks tegema. Et n'ad teed siia juba korra teadwad, saawad n'ad ikka uued hulgad meie wastu wälja saatma. Lõõme ka teise jau waenlasti maha ja lähme siit mööda maad edasi.

Meie sõber Balenberg peab aga praegu põhjapoolsete pealikute juure minema, seepärast, et n'ad New-Orlean'i tee peal meiega kokku juhtuvad ja endid meiega ühendavad."

"Brawo, brawo!" kõlas neegrite suust; siis astusivad n'ad Suuditid ja Robid eneste keskele wõttes, paatidesse, aga n'ad ei sõudnud mitte just otsekohe waenlaste poole, waid ühte külge, kus raba ja soo kõige pehmemad olivad. Walged mehed rõõmustasivad järwe kaldal, sest n'ad arwasivad õpetamata neegrite üle maa peal kohe wõitu saamad. N'ad hakkasivad senna poole minema, kus neegrid maale tulivad, aga juba selle tee peal uppusivad palju neist muda sisse ära.

N'ad seisivad kui peata kanad ilma nõuta seal ja saiwad neegritest furnuks lastud; lastmine jäi aga pea wait ja n'ad näginad musta prinzi eneste poole tulewad. Tema järele tulivad neegrid, ja tema käsu peale tormasivad n'ad palja mõekadega nende peale.

Waewalt aga üks tund aega tuuris see hirmus wõitlus, siis olivad neegrid täieste kõik ära wõitnud. Oli wäga wähe walge meestest, kes eluga ära pääsivad.

Abjalom astus nüüd jälle enese meeste ette otsa ja sammus selle maantee poole edasi, kelle ääres istandused seisivad. Igalt poolt olivad istandikud ärapõgenenud. Aga tagasi jäänud orjad astusivad kõik wõitjate ridadesse. Mida New-Orlean'i ligidamale n'ad jõudsivad, seda suuremaks läks nende hulk.

Hirmsaste olivad põgenejad neegrite wõimust ja wiha ette maalinud. Walged mehed wärisesivad hirmu pärast, sest neil ei olnud mitte üksi ligemale tulejad waenlast karta, waid ka neid orjaid, kes weel nende majades paigal olivad. Pitka súa ja senna mõrlemise järele saadeti wiimaks kõik noored mehed õo hakatusel wälja linna ette. Ühe kõrgustiku peal pidivad n'ad waenlast ootama ja teda ärawõitma ehk kõige wähamast tagasi hoidma, kunni abi juure tuleks.

Nii pea kui noored mehed linnast wälja olivad läinud, jooksiswad neegrid eneste kõrkja-urtfikuteft uulitsate peale

wälja. Nad tormasivad majadesse, kus põlgtud orjaüle-
maatjad elasivad ja piitsutasivad neid furnuks.

„Anna elab weel, Anna, kes meie prinzi on äraannud“,
hüüdis üks nende hulgast. „Ta peab surema“, mõirgas
kõik see hulk ja tormas selle uulitsa poole, kus Anna elas.
„Tuli majasse“, mürasivad n'ad, ja see sündis ka. Kui
juba leegid taewa poole ülesse tõusivad, tuli Anna akna
peale nähtawale ja palus kassa ringutades enese ja enese
laste peale armu heita, aga neegrid ei tunnud enam tema
wastu armu ega halastust. Kui n'ad nägivad, kuidas waene
naene leegi sees fua ja senna edasi tagasi jookkis, õiskasivad
n'ad rõõmu pärast, ja kui põlewad palgid tema peale kukku-
sivad, seal plaksutasivad n'ad rõõmu pärast enda kassa.

Tuli laotas ennast ikka enam ja enam laiali ja sai
neegritest meelega weel ikka laiemalt põlema süütatud. Igal
pool tõusivad leegid taewa poole, aga asjata kiunusivad
tulekahju-kellad tornides, sest, suurem jagu inimesi kartsiwad
neegrid ja ei läinud mitte kustutama.

Selsammal ajal jõudis Absalom selle kõrgustiku juure,
kus waenlane ennast laagre oli seadnud. Need, eneste linna
põlemise läbi araks tehtud, ei hakkanud mitte tarwiliku kār-
muse ja julgusega peale, ja palju ruttasivad tagasi, et
eneste majasid kaitseada. Teisiti aga oli lugu neegritega;
neil ei olnud midagi kautada, ja kui ka kõik linn oleks
maha põlenud, oleks see neile seda suuremat rõõmu teinud.
Wihase kisendamisega tormasivad n'ad waenlaste peale.
Keegi ei leidnud armu nende silma ees, n'ad lõiwad kõik
maha, mis neile ette juhtus, sest iga samm peal tuletasivad
n'ad meele, kuidas nendega elaja moodi ümber oli käidud,
kuidas n'ad piitsutud, jalgega tallatud, põletud, ahelasse
pandud, wangi wisatud ja igade moodi piinatud oliwad
saanud.

Lumilise wõitlemise järele paniwad walged mehed kõik
põgenema. New-Orleanis arwasivad n'ad endid weel päästa
wõiwad. Eneste wiimast jõudu koku wõttes tormasivad
n'ad edasi; aga wõitjad oliwad nende kannul, lõiwad põge-

nemise peal neist weel palju maha ja tungisivad nendega seltsis põlewasse linna tagasi. Ulutsate peal sai weel wõideldud ja usteft ja afnadeft neegrite peale lastud, aga nemad saiwad ikka enam ja enam wõimust, ja kui hommiku kätte jõudis, oli wastuhakkamine hoopis lõpetud.

VII.

Absalom oli linna raadi majasse elama asunud, siit saatis ta kõik oma käsud wälja. Kodanikud pidiwad tema wäele liha, leiba ja muud toitu andma, kes selle wastu pani, sai trahwitud. Tema rügement oli palju tahasem ja mõistlikum, kui walge meestel.

Ta istus ses suures saalis, kus muidu linna asjade pärast nõuu sai peetud. Kärmeft kirjutas ta käskufid kodanike ja soldatite kätte, et linna walitsust tema rõõpede sees pidada ja iga üht tema õiguse juure aidata. Suudit istus seal tema ligikordas ühe leentooli peal ja waatas uhkusega selle mehe peale, kes lühikese aja sees nii suured asjad lorda oli saatnud.

Korraga oli ees tuas rääkimise kõminad kuulda. „Waata, mis seal on,“ ütles ta oma adjutantile ja kirjutas isi edasi. See tuli pea tagasi ja ütles, et tema wäe jaadikud temaga rääkida tahta.

„Las neid fisse tulla,“ ütles ta.

Kuus neegert astusiwad fisse ja üks neist hakkas kohe rääkima: „Prinz Absalom Boromanti, meid saadawad meie wennad teile ütlemä, mis nende südames liigub. Täna õõfi on n'ad suure turu peal nõuu pidanud ja sind eneste kodumaa kuningaks wälja hüüdnud. Nõnda, kui sina, on ka meie seast palju wäe wõimusega kodumaa pinna küljest äraakistud, palju on aga ka orja põlwes sündinud, aga kõik

soowivad finust Nahwrikasse tagasi wiidud saada, et seal priiuses ja õnnes eneste isade maa pinna peal elada. Sina oled näitanud, et sa see mees oled, kes mõistab üht suurt sõawäge juhutada; ja saad ka ühte rahwast wist õnnelikuks wõima teha. „Ära lütkka meie palwet seepärast mitte ära.“

„Minu sõbrad,“ wastas Absalom, „kui ma halvast tööst wäsinud enese urtsikus seisin, ehk peale ilma süüta piinamaise enese liikmid walu pärast mitte liigutada ei wõinud, siis tõutasin ma tihti, enese wiimast weretilka teie priiuse eest ohwerdada. Ka oli minu igapäawane mõte, jälle kodumaale tagasi minna, aga ma teadsin, et ma seda aga üksi teie abiga teha wõiks. Teie soowimine on ka minu soowimine. Üks pääw saab tulema, millal meie siit linnast wälja lähme ja laewade peal eneste kodumaale tagisi pöörame, siis saan ma teid niisamma seal, kui siin wõidule wiima ja oma isade auujärje peale astuma, see on minu õigus.“

Rääkija neeger astus nüüd tema ette ja pani t'ale ühe kullast, kalli kiwidega ehitatud krooni pähe ja hüüdis: „Elagu meie kuningas Absalom Boromanki!“ Siis astus ta afna ääre ja näitas käega wälja. Wäljast kõlas nüüd niisamma tuhatkordne: „Elagu meie kuningas Absalom Boromanki!“ neile wastu.

Õhimesest mäsamise tunnist saadik oli Suudit seda filmapilku ootanud, nüüd astus ta ennast kummartades tema juure ja pani t'ale ühe tulipunase mantle üle õlade.

Uulitsa peal uuendas ennast wana hüüdmine, sest n'ad tahtsiwad eneste kuningast näha saada. Seal wõttis ta Suuditi ja Rodi käe kõrwa ja astus wälja palkoni peale. Ärärääkimata suur oli nende waimustus, kui n'ad teda punase mantle sees ja kuld kroon pea peal, nägiwad. Käed palkoni poole wälja sirutud, hüüdsiwad n'ad lõpmata: „Absalom Boromanki meie kuningas, Suudit meie kuningana! Elagu prinz Rodi!“

„Mo kuningas,“ ütles nüüd jälle endine rääkija, „üks rikas raha panga pidaja, kellel enese rahakottide ette hirm on, on sulle ühe uhke hobuse saanud; astu selle selga ja

sõida läbi linna, et kõik meie wennad endid sinu auu üle rõõmustaksivad.“

Sonne ja rõõmu pärast kui joobnud, sammus Absalom trepist alla ja kargas kalliste ehitud hobuse selga. Sõjariistatega ehitatud neegrite ja pasuna ja wile puhujate keskel sõitis ta läbi linna. Igast küljest jooksiwad neegrid koku, wiskasivad endid maa peale maha ja hüüdsivad: „Su meie kuninga Absalom Boromankile!“

Walged mehed oliwad selle teo üle kui meelest ära; mitugi meest seisivad laetud püsiga akna ääres, aga sellegi pärast ei tohtinud keegi tema peale lasta, sest kui tema oleks häda saanud, siis oleks linna hukatus ja ots ka käes olnud.

Äkitselt jäi kõik see selts seisma ja kuulas, sest püsipaugud ja üks wali läbitungiw kisa oli kuulda. Absalomi müristaw heal „seisa“ kõlas läbi ridade; neegrid seisivad wait, ja nüüd kuuldi teise pool linna otsas hirmust sõjakra. Seal tormas üks neeger ligemale ja karjus: „Waenlased, waenlased!“

Absalom ei kautanud sel kardetawal filmapilgul enese julgust mitte. „Lapsed,“ hüüdis ta kaugele kõlawa häälega, „näidake nüüd, et teie eneste priiust ja kuningast armastate! Edasi! Waenlase wastu!“

Waewatud linna kutsumise peale oli see sõawägi, mis walmis oli põhjapoolsete wastu minema, ennast New-Orlean'i poole pöörnud. Wärawa ees saiwad n'ad juba teada, et mustad orjad linna ära oliwad wõitnud ja enestele ühe kuningaga walitsenud. See täitis nende südameid ärarääkimata wihaga; n'ad lõiwad neegrite wahid maha ja tungisivad siis linna sisse.

Turu peal saiwad n'ad neegritega koku ja tungisivad koha nende peale. Mustade õnnetuseks oliwad neil suurtükid ligi. N'ad säädisiwad neid ülesse ja pörutasiwad musti hulga kaupa maha. Absalom teadis, et siis elu ja priiust otsas oli, kui n'ad mitte ei wõitnud, seepärast tegi ta kõik, mis aga wäha wõimalik oli. Üle furnute mägede tormas

ta edasi ja oli ikka esimene mõitluses, aga kõik waprus ja julgus ei aitanud midagi, sest walgid oli palju rohkem ja mõitlus oli pea lõppenud.

Üks tund hiljem sai turu peal üks wõlla ehitatud. Neegrid, mis mõel ja kuul oli üle jätanud, said seutud ja senna toodud. Seal põrusiwad trummid ja sõjameeste kaskel sai Absalom senna toodud. Kuld kroon oli alles tema pea ja tuli punane mantel tema õlade peal, aga sõjariistad olivad ärawõetud. Tema järele tuliwad Suudit, Rodi ja Balenberg; kõikide täed olivad selja peale kinni seutud. Üks kindral hobuse seljas kuulutas walju häälega, et n'ad mõlda peawad tõmmatud saama, seepärast, et n'ad mässajate esikud olivad olnud.

„Siis andke mulle ometi mõnda muud jurma! Laske mind mõega läbi furra!“ ütles prinz.

„Wõllafurm on teie tarwis weel liig hea!“ karjus kindral.

Timukas wiskas nüüd neile kõied kaela ümber ja tõmmas neid üksteise järel ülesse. N'ad jäiwad kõik wiimase filmapilguni kindlaks: üksi wäike Rodi karjatas walu pärast, kui ta ülesse sai tõmmatud.

Neegrid aga, kes eneste uhkust ja lootust nõnda halwal wiisil otja nägimad saawad, nutsiwad ja kisendasiwad nõnda waljuste, et nende kisa üle tumeda trompeetide hääle käis ja ifigi mõnda walged meest liigutasiwad.

Selsamal filmapilgul kiskus üks pomb selle platfi peale maha ja haawas lõhki minnes hulk soldatifi. Paul paugu järele kõlas nüüd jõe poolt küllest; kõik linn põrus suuretükide mürinast.

Balsast mõela kõrges pea kohtas hoidas, aas üks põhja poolsete ohwitser selle platfi peale. Kui ta neid wõlla tõmmatud surnuid nägi, ümises ta iseeneses: „Wäga hilja nende waestele!“ Siis pööris ta ennast kindrali poole ja ütles: „Meie rügemendid marsiwad igast küljest linna peale ja kaks sõjalaewa seisawad sadamas, et tema peale pombi-

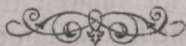
dega lassma hakata. Mind on nõudma saadetud, et teie endid alla peate heitma."

"Ei ilmaški", vastas kindral; „meie tahame ennemine lahingis auusad surma surra, kui häbi ja tiutust kanda. Ütelge seda enese ülematele."

Dhwitter aeas tagasi ja kindral käs kis sadama poole edasi sammuda. Weel ei olnud n'ad senna jõudnud, kui neile kuulisi kui rahet vastu filmi tuli, sest kõik tamm oli suuretükkidega täidetud.

Põgeneda ei olnud mitte võimalik; n'ad hakkasiwad jälle tagaspidi linna poole tagasi minema; aga wärawas tungisiwad jälle teised rügemendid neile vastu, kes wahe ajal linna oliwad tunginud. Seal ei jäänud neil muud üle, kui endid waenlaste kätte wangi anda.

Üks tund hiljem sai orjadele raatuse pealt priius kuulatud. See sündis selle samma koha peal, kus weel wäha aja eest neegri kuningas Absalom Boromanki kuld krooni ja tulipunase mantlega oli seisnud. Tema wennad oliwad nüüd priid, aga n'ad ei wõinud endid mitte rõõmustada, sest nende kuninga surmaga kadusiwad ka nende uhked lootused, mis neid surma ja hukatuse sisse oli ajanud.

Schnakenburgi Raamatupoodis Cartus

on kõik siin alamal nimetatud, tema juures trükitud eestikeeli raamatud, ka kõigis muial paikus, kus nendega kaubeldakse, saada:

I. Juturaamatud.

- Abellino, juur bandit ehk eluwõtja. Üks tõeste sündinud hirmus lugu, mis kuuetõistkümmemal aastajajal Beneeditu linnas on olnud. Rahwa õpetuseks jutustanud J. Pärman. Hind 16 k.
- Agnes Bernauer, waene ajaja tütar ja Baieri maa hertsogiina ehk armastuse ja hariduse wägi. Hind 30 kop.
- Aleksander I. elu ja olu. Pildiga. Hind 25 kop.
- Alfonso ja Roosa, ehk armastus ja kättemaksmine. Üks hale lugu, mis Spania maal on sündinud. Ümber pannud H. Thuberg. Hind 16 kop.
- Ameerika metsades. Pilt elust uues maailmas. Väljaannud F. Mõttus. Hind 18 kop.
- Eestirahwa õhtone jutustaja. Esimene õhto. Välja antud Perno mängu sõbradest. Hind 12 kop.
- Elust ja loodusest. Spetsifikud tükid noorele ja wanale. H. 25 k. Esimene noor juttomees. Armsa maarahwale armsaks ajawiitekse kirjutatud. Välja annud M. Kirjel. Hind 25 kop.
- Ilus Mageloone. Wäga armas ja hale jutt noore ja wanale jutustanud J. Pärman. Hind 10 kop.
- Johann ja Adele ehk armastus ei küsi seisuse järele. Välja annud J. Pärn. Hind 20 kop.
- Josep Häideni elukäit. Üks ilus jut, kirjutud A. Jakobsonist. Hind 20 kop.
- Jutustused Wenemaalt. Kõlku korjanud ja välja annud M. S. Eisen. Hind 20 kop.
- Kaks sõjawangi. Üks jutustus Inglis-Prantsuse sõjast. Välja annud M. S. Eisen. Hind 20 kop.
- Kilplaste imewärklilud, wäga kentsakad, maailmas kuulmata ja tänini weel üleskirjutamata jutud ja teud. Hind 20 kop.
- Sohberg. Hind 16 kop.
- Lüna. Ühe Gesti tütarlapse elulugu, temast ennesest jutustatud. Raamatuks pununud ja oma rahwale välja annud Elli Suurburg. Hind 30 kop.
- Looduse nõuud ja jõuud. Kodule ja koolile kirjutatud A. Grenzstein. Mitmes andes à 25 kop.
- Luiße, ehk ühe nõdra kae läbi wõib Jumal ka surmast päästa. Üks Kuuramaal tõeste sündinud lugu. Hind 12 kop.
- Negri kuningas Kambuda. Välja annud W. Pinfgreim. H. 12 k.

Neli Wene Robinsoni. Tõeste sündinud lugu mööda läinud aasta
ajast Wälja annud M. J. Eisen. Hind 5 kop.

Neljas Eesti jututooja. Ennemuistefed jutud ja wanad sõnad.
Kirja pannud M. Sohberg. Hind 18 kop.

Oberon ehk see wägew waimukuningas. Maakeelde jäädunud J.
Mõttus. Hind 20 kop.

Oma tuba oma luba. Wälja annud J. Pärn. Hind 20 kop.
Seitsmes Eesti jututooja. Maa ja linna noore rahwale lõbusaks
ajawitteks. Kirja pannud M. Sohberg. Hind 16 kop.

Sõja sõnumid. Kirja pannud M. J. Eisen. Pildiga. Kaks
jagu. Hind 10 kop.

Türklaste hirmsad teud Bulgaaria maal Türgi-Serbia sõja ajal
aastal 1876. Ümber pannud J. Leilow. Hind 16 kop.

Ühe muna pärast. Jutt Baltimaa elust Theodor Hermann'i
järele. Saksa keelest ümber pannud M. Pödder. H. 30 k.

Üks pilgatud inimene. Üks jutt noorele ja wanale rahwale. Saksa
keele järele ümberleinud M. Pödder. Hind 30 kop.

Wabaduse wõitlused. Histoorialik jutustus Hispaania maa kaheska-
masti aastastajast. Wälja annud M. J. Eisen. Hind 24 k.

Waga Jeenowera ajalik eluaeg. Kirja pannud Fr. R. Kreuz-
wald. Pildiga. 4. trükk. Hind 10 kop.

Weike jutto raamat, kus sees on neli kenisakad juttu. Wälja annud
R. A. Kuhstein. Hind 10 kop.

Weike külwimees, ehk õpetlik lugemise raamat lastele. H. köidetud 40 k.

Willandi jutupuhaja. Neli imelikku tõeste sündinud lugu. Kõtku
wõtnud J. Permann. Hind 12 kop.

Willi. Jutustus Ameerika maalt. Wälja annud M. J. Eisen.
Hind 24 kop.

Wõitlemised Plewna linna ümber ja Plewna ärawõtmine. Ühe kaardi
ja kuue pildiga. Wälja annud M. J. Eisen. Hind 40 kop.

II. Näitemängud.

Abwokat tohtri ametis. Eustmäng neljas waatuses. Hind 25 k.
Särane Mul'k ehk iada wakka tangusoola. „Saarema onupoja“
kirjutajast. Hind 40 kop.

Tuletorn. Üks turblit näitemäng kahes waatuses. Wälja annud
Fr. R. Kreuzwald. Hind 50 kop.

Wanne ja õnnistus. Kurblit näitemäng kahes waatuses. Wälja
annud Fr. R. Kreuzwald. Hind 30 kop.

Wirrwar. Eustmäng wies järkus Saksa keelest Kopebue järel
ümber teinud A. Sigberg. Hind 24 kop.